LAO TSE

TAO TE CHİNG

YOL VE ERDEM SÖZ VE CAN KİTABI

Türkçesi ve Yorumu: Ömer TULGAN

LAO TSE

TAO TE CHING

YOL VE ERDEM
SÖZ VE CAN KİTABI

YOL YAYINLARI
BASIM YILI: 1994

Çeviri: Ömer Tulgan

ÖNSÖZ

Tao Te Ching, Taoculuğun temel kitabıdır. Eğer böyle söylemek hoşunuza gidiyorsa Kutsal Kitabı'dır da diyebilirsiniz. Ama aslında, Tao Te Ching bundan olasılıkla 2500 yıl önce yazılmış bir bilgelik öğretisidir.

2500 yıl önce yazılmış bir kitabın ne de olsa eskidiğini, zamanında ne derece önemli ve etkili olursa olsun bugünün insanına bir bildirisi, bir çağrısı kalmamış olduğunu düşünebilirsiniz. Ama bu öğreti belki de toplumsal değerleri ve yönetenlerin otoritesini hafife aldığı için çoğunluk tarafından kabul görüp kullanıma konmadığı için hiç eskimedi. Günümüzde de tazeliğini koruyor. Hatta dünyamızı arsızlığımızla, doymak bilmez hırslarımızla berbat ettiğimizi, acımasızca kaynaklarını tüketip havasını suyunu kirlettiğimizi fark etmeye başladığımız şu günlerde Tao The Ching'in öğretisine kulak vermeye her zamandan daha çok ihtiyacımız var.

dünyayı ele geçirmek tutkusu
dünyayı elden geçirmek tutkusu
denenmiştir yenilgiye mahkûmdur
kutsaldır dünya
ele geçmez
el atan çürütür onu
elde tutmak isteyen yitirir onu

(Tao Te Ching, 29. Mesel)

Savaş nağralarıyla doğaya egemen olmak, doğayı yenmek için başlattığımız savaşı artık kaybettiğimizi anlayanların sayısı her gün çoğalıyor. Bu durumda hiç olmazsa, bu bilince varanların değer yargılarını yeniden gözden geçirmeleri gerekiyor gibi geliyor bana. Belki ilk bakışta bize çok ters, yadırgatıcı görünse de Tao Te Ching'in öğretisi bir seçenek olarak ortada duruyor. Kendimizi kandırmadan, yan tutmadan, gerçekçi bir gözlemcilikle dünyaya bakmayı öğütleyen bir öğreti bu.

Tanrıyı yeryüzünden gökyüzüne çıkaran göksel dinler, yani Musevilik, Hıristiyanlık ve İslamlık'ta gönlümüze göre bir Tanrı var. Affedici ve kahredici, iyileri ödüllendirip, kötüleri cezalandıran insan gönüllü bir Tanrı... Oysa Tao Te Ching'in Tao'su insan gönüllü değildir. Karıncayla imparator arasında fark gözetmez. Rahmetini iyiden de kötüden de esirgemez. İyininde bahçesine yağmur yağdırır, kötünün de... Tao Te Ching'in bilgeleri de insan gönüllü değildir.

gökle yer sevgi bilmez
bin bir tür saman kukladır ona
kutlu kişi sevgi bilmez
yetmiş iki millet saman kukladır ona
(Tao Te Ching, 5. mesel)

Dünyanın gerçekçi olarak değerlendirilmesi dediğim zaman, gözlem dediğim zaman bunları anlatmak istedim. Acı ama gerçek! Dünyayı biz yaratmadık, dünya gönlümüze göre değilse sorumluluk bizim değil. Dünya, her nasılsa ona katlanmaktan, acı ve tatlı yanlarıyla onu içimize sindirmekten başka elimizden gelen bir şey yok. Ne yapalım ki kartları da biz dağıtmıyoruz. Bu oyunu elimize gelen kartlarla oynamak, mutluluğu, huzuru bu koşullar içinde bulmak zorundayız. Hem durumu abartmaya da hiç gerek yok… Dünya zaten olduğu gibi olağanüstü güzel. Bundan daha güzel olamazdı. Başka türlüsünü düşünmek bile saçmalık. Kitabın en sonunda yer alan Tao The Ching'den de eski olduğu sanılan "Sırlar Kitabı", 'Yin Fu Jing'de dile getirildiği gibi;

iyilik bilmez gökyüzü
en büyük iyiliği de budur işte

Doğal olan güzeldir. Doğal olan iyidir. Doğal insan ya da insan doğası da güzeldir ve iyidir, insan iyidir ve içinden öyle geldiği için iyilik yapmalıdır, iyiliği ödül beklediği için ya da cezadan korktuğu için değil içinden geldiği için yapmalıdır. İnsan, insan yapısı olan bütün kurallardan, ahlak yasaları da içinde olmak koşuluyla bütün yasalardan daha büyüktür. Bütün kurallar, yasalar in-sanın içtenliğini sınırlar, içten gelmeden yapılan şeyler de uyum getirmez. Taocu dünyayı olduğundan başka türlü bir şey yapmaya çalışmaz. Taocunun gözüyle insan yapısı olan her şey doğal olanın, bozulmamış doğallığın yanında yavan kalır, isteklerini azaltmak, tutkularını dizginlemesini bilmek, işte Taocunun yolu budur. Bugün dünyayı içine düşürdüğümüz berbat durumun nedeni dünyayı düzeltmeye, düzenlemeye kalkmış olmamız, ondan verebileceğinden daha çoğunu istememizdir. Doğaya egemen olmaya, doğayı yenmeye kalktığı zaman insan, doğanın karşısında bir hiçtir. Doğaya yenilmeye mahkûmdur. Bunu bugün daha iyi anlıyoruz. Ama insan doğayla uyum içinde yaşar, doğayı karşısına değil de yanına, arkasına alırsa doğanın sınırsız gücünü kullanabilir, huzur ve mutluluğu da bulur. Bilgeliğin yolu yaşam ırmağının içinde yerini bulmak, karşı koymadan, dayatmadan yüzmesini, akmasını bilmektir. Hepimiz biliriz, yüzmek bilmeyen bir kimse suya düşünce sırtüstü dönüp kendini sulara teslim etse su onu kaldırır ve yüzdürür; ama çırpınır, kendini kurtarmaya çabalarsa boğulur. Burada Çuang Tzu'nun (Zhuang zi) bir öyküsünü anımsıyorum:

"Bir gün Konfüçyüs (Kong Zi) öğrencileriyle birlikte kayaların arasında deli deli, çağlaya çağlaya akan bir ırmağın kıyısında dolaşıyormuş. Birden ırmağın yukarılarında yüzmekte olan yaşlı bir adam görmüş. Adam bir sulara gömülüyor bir görünüyormuş. Konfüçyüs hemen adamı kurtarmaları için ırmağın aşağı bölümüne öğrencilerini göndermiş. Adamı sağ salim ırmaktan çıkarıp Konfüçyüs'ün önüne getirmişler. Konfüçyüs kayaların arasında ve coşkun suların içinde sağ kalmayı nasıl başardığını sormuş adama. 'Çok kolay!' demiş adam. 'Akıntı beni aşağı çektiği zaman daldım, yukarı ittiği zaman da su yüzüne çıktım.'"

Kendini aldatmaya karşı gerçeği göğüslemenin, sertliğe karşı yumuşaklığın, zorlamaya karşı zorlamasızlığın, tutkuya karşı tutkusuzluğunu, hoşgörüsüzlüğe karşı hoşgörünün, savaşmaktansa savaşmamanın, erkeğe karşı kadının yanını tutan bir öğreti bu...

Taoculuğun Konfüçyüsçülük ve Budacılıkla birlikte Çin kültürünü taşıyan sacayağının bir ayağı olduğu söylenir. Ama belki de Taoculuğun hem Konfüçyüsçülüğe hem Budacılığa yaptığı etki ve katkı göz önüne alınırsa Çin kültürü-nün temel direği olduğunu söylemek daha doğru olur.

Her çeviri kuşkusuz bir yorumdur. Ama Tao Te Ching dünyadaki yorumlanması en güç kitapların en başta gelenlerinden biri... Tao Te Ching'in doğru yorumunu Taoculuğu derinlemesine özümlememiş bir kimsenin yapması mümkün değildi. Onun için söylüyorum, Berlin'de gerçek bir Taocu, bir bilge yaşıyor. Bu değerli çalışmasından dolayı Ömer Tulgan'ı yürekten kutluyorum.

Son Söz Yin Fu Jing'den aktardığım şu dizelerde...

Çılgınlar tanrısal vahiy ararlar
göğün yerin işaretlerinde
ben bilgelik ararım
zaman ve dünyanın işaretlerinde
kimileri ahmakça kaygılara kutsal der
ben ahmakça kaygıları bırakmaya kutsal derim
kimileri mucizeleri kutsal sayar
ben mucize olmayanları kutsal sayarım

Florya, Ekim 1994
İlhan Güngören

GİRİŞ

Parka gittik karımla, Tao Te Ching'i tartışmak için. Bir ağacın altına oturduk... Söyleşirken bir köpek geçti sahibiyle birlikte; plastik bir halka taşıyordu dişleri arasında gururla. Ağaç altları kuru, çürük, kırık dal doludur hep. Köpekler sever koca koca dallar taşımayı parkta gezerken. "Köpekleri de insanlaştırıyoruz," dedim, "budaklı, pis dallar yerine, bak, plastik halkalar taşıyor onlar da." Karım, "Parkta radyo çalmak gibi," dedi "Ve Tao Te Ching'i tartışmak gibi," dedim, "kuş seslerini dinlemek dururken." Sustuk; parkın sesini dinlemeye koyulduk.

"hep hiçlikte kalanlar görür onun özünü
hep varlıkta kalanlar görür onun yüzünü..."[1]

Batı kültürlerinin iyi ile kötüyü ayırt etmede usta, usçu dünyasına böyle yansıyor Klasik Çince'nin ele avuca sığmaz düşün-simgeleri (hece-harfleri). Tao Te Ching'in ilk şiirinden şu dizeler, hep bu ya da benzeri içerikte çevrilir Avrupa dillerine. Oysa çok-anlamlı düşün-simgelerin çağrışım denizine bir süre dalıp gittin mi, bunlar birden Escher'in siyah-beyaz kertenkele-kuşları gibi anlam değiştirir:

"hep hiçlikte kalanlar tutkuludur özüne
hep varlıkta kalanlar tutkuludur yüzüne..."[2]

---

1 Bk.: Açıklamalar -1. meselin açıklaması.

Hangisi doğru? Sözü sürdürüyor Lao Tse:

> "bu ikisi aynıdır aslında ancak ayrılır adında
> aynılıkta sözün sırrı..."

Yalnızca ilk bakışta sırrını ele verirmiş gibi görünüyor Lao Tse: Ama "aynı" olan ne? Varlığın özünü ya da yüzünü görme tutkusu mu, yoksa Çin düşün-simgesinin çok-anlamlılığı ardına gizlenmiş şu iki karşıt yorum mu? Bilmece çözülmüyor, yeni bir boyut kazanıyor...

Tao Te Ching'i özümseyerek okumanın ilk adımı, bu çelişkili çok-anlamlılığa yüreğini açmak olmalı. Özümseyerek dedim, başka sözcük bulamadığımdan. "Anlayarak, kavrayarak" sözcükleri tam yerini bulmuyor, çünkü ussal, mantıksal, tek boyutlu anlamlardan öte bir anlayış, kavrayış söz konusu: Tao Te Ching'i her okuyan, kendi Tao Te Ching'ini yeni baştan yazmalı kendi tinsel dünyasına. - Bir gazeteci dostum Tao Te Ching ile ilk tanıştığında şöyle dile getirdi bunu: "Çok-anlamlı Çin harflerine bakar gibi bakmak gerek dünyaya." -

Lao Tse'nin (Lav Dzı'nın) yapıtı, usçu çözümlere kapalı olduğunu gözlerden ustaca gizleyip sırrını inatla koruyan bir hazine. Bununla hem dilin yetersizliğini, sözcüklerle ifade edilebilir düşüncenin sınırlarını gösteriyor bize o, ama hem de bu sınırların ötesinde bir gerçeğe işaret ediyor. Sözle ifade edeme-sek de erişilmez olmayan, benliğimizin özünde tanıdığımız bir gerçeğe:

Taocu bilge Zhuang Zi'nin (Cvang Dzı'nın) şöyle bir öyküsü var - Bilge, sofist dostu Hui Shi ile sık sık giriştiği keyifli tartışmalarından birine girişmiştir: Zhuang Zi, göldeki balıkların "sevinç içinde" oynaşmalarına işaret etmekte, Hui Shi ise "Siz balık değilsiniz ki. Nasıl bilebilirsiniz onların sevincini" diye itiraz etmektedir... Çetin bir söz düellosunun sonunda Zhuang Zi, "Gelin başa dönelim," der, "Siz çok iyi biliyorsunuz benim balıkların sevincini bildiğimi aslında! Bunu ben, kıyı boyunda gezerken duyduğum kendi sevincimden biliyorum..."[3]

---

[2] 1. mesel - (B).

[3] Zhuang Zi, XVII. 12. Aynı zamanda bk.: "Han Şan - Soğuk Doruktaki Adam", Yol Yayınları 1993, s. 77.

"Tao Te Ching"[4]

Tao Te Ching'i ilk eline alanın soracağı soru her halde "Tao Te Ching ne demek?" olacaktır... "Tao", gerek klasik Çince'deki, gerekse günümüz Çince'sindeki anlamıyla, bir kez, yol demek, yöntem demek, gitmek demek, yol göstermek, yönetmek, yönlendirmek demek. Sonra yine aynı "Tao", söz demek, anlam demek, söylemek ve anlatmak demek...

"Te" hem günümüzde, hem klasik Çince'de "erdem" anlamında kullanılıyor. Ama klasik anlamı daha zengin: Orada o, aynı zamanda enerji demek, kuvvet demek, yaşam gücü demek...

"Ching" yazı rulosu demek saygın ve kutsal kabul edilen tüm klasik yazılı yapıtlara verilen isim bu. Günümüzde genellikle "kitap" diye çevriliyor. Seksen bir meselden -ya da şiirden, bölümden...- oluşan "Tao Te Ching", bu adına uygun olarak iki bölüme ayrılıyor: ilk otuz yedi mesel "Tao Ching" - "Yol" ya da "Söz", "Anlam" kitabı, otuz sekizinciden sonuncuya kadar da "Te Ching" - "Erdem" ya da "Can", 'Yaşam" kitabı.

Ben Tao Te Ching'deki TAO ve TE kavramlarını, içinde bulundukları me-selin bağlamına göre kimi zaman YOL, kimi zaman da SÖZ; kimi zaman ERDEM, kimi zaman da YAŞAM, CAN diye çevirdim. Ama her seferinde TAO ve TE'nin söz konusu olduğunu hatırlatmak için de büyük harflerle yazdım...

"Şu sopaya sopa dersen, sözcüğün anlamına ayağın takılır, tökezlersin. Sopa değildir dersen, gerçeği çarpıtmış olursun. Ne yapacaksın öyleyse?.."

Bu bir "koan" - yani Zen Budizmi'nde[5] ustanın, tini mantığın zincirlerin-den kurtarmak için öğrenciye verdiği, mantık yoluyla çözümü olanaksız

---

[4] Günümüzde gerek Tayvan, gerekse Çin Halk Cumhuriyeti'nde Çince'yi Latin harfleriyle yazmak için "Pinyin'' transkripsiyonu kullanıyor. Buna göre kitabın adı (aksan işaretlerini bir yana bırakırsak) "Dao De Jing". Türkçe okunuşu ise, yaklaşık olarak, "Dav Dı Cing". Kitabı yazan söylencesel bilgenin adı da Pinyinle "Lao Zi" yazılıyor, yine yaklaşık olarak, "Lav Dzı" okunuyor. Ama hem kitabın, hem de bilgenin adları belki yüzyıldan fazla bir süredir tüm Batı dünyasında, yarım yüzyıla yakın bir süredir de dilimizde eski Wade-Giles transkripsiyonuyla "Tao The Ching" ve "Lao Tse" diye tanındığından, bu geleneğe uymayı yeğledim. Buna karşılık diğer yer ve kişi isimlerini (aksansız) Pinyin transkripsiyonuyla yazdım. Çok fazla isim yazmam da gerekmedi zaten; çünkü Lao Tse kitabında (yapıtın aşkın içeriğine uygun olarak) ne bir tek yer ismi vermiş, ne herhangi bir tarihsel kişiye işaret etmiş. Ancak bu girişte ve kimi açıklama metinlerinde söz konusu oluyor Çince sözcükler...

olan ödev. TAO ve TE kavramlarını anlatmak da işte böylesi bir koan: YOL'a yol desen, yordam desen, ahlaka ve geleneğe takılır ayağın, SÖZ'e söz desen, anlam desen, mantığın ve usçuluğun zincirlerine... ERDEM'e erdem desen, iyi-kötü ikilemine takılır ayağın, YAŞAM'a yaşam desen, kuvvet, enerji desen, pozitif bilimlerin kavramlarına...

Tao

Klasik Çin yazınında tüm o değişik anlamlarıyla kullanılmış "Tao". Lao Tse'nin çağdaşı olduğu sanılan Kong Zi (Konfüçyüs), bu sözcüğü, kutsal bildiği "yol – yordam - ahlak" anlamında kullanır: Geleneklere sadakat, hükümdara hizmet, büyüklerine hürmet, küçüklerine şefkat demektir Tao... Daha sonra Çin'e gelen Hıristiyan Cizvit misyonerleri de Kong Zi'nin bu yorumunu kendi gelenekçi, Ortodoks ahlakçı dünya görüşlerine pek uygun bulmuşlardır... Oysa Lao Tse bu ahlakçı-gelenekçi Yol'u, çürümenin, asıl YOL'u yitirmenin belirtisi sayar:

"nerede yitirilmişse YOL
orada ahlak ve görev vardır
nerede yetenek ve bilgi varsa
orada büyük yalanlar vardır
bir ailede kalmamışsa uyum
orada küçüklere şefkat
büyüklere hürmet vardır
bir devlette bozulmuşsa düzen
orada dürüst devlet adamları vardır..."(18)

Öte yandan Tao'yu "Söz" ya da "Anlam" diye okumak da Batı-Ortadoğu kültürlerine, Müslüman, Musevi ve Hıristiyan düşüncelerine uyar: Kuran-ı Kerim'in bir adı da "Kelam-ı Kadim - En Eski Söz"dür. Ve "En başta Söz vardı," - Anlam vardı, Eski Yunanca terimiyle "Logos" vardı,- diye başlar Yuhanna İncil'i, "Tanrı'yla birlikteydi Söz - Söz Tanrı'ydı..." Ve İncil'i Çince'ye ilk çevirenler, Eski Yunancanın "Logos"unun tüm derinliğini, bir an bile duraksamadan "Tao" sözcüğü ile karşılamışlardır. Bir tek hecenin Doğu ve Batı kültürleri arasında, dinsel gelenekler arasında böylesi çağrışım köprüleri

---

5 "Koan" ve "Zen"i Japonca'dan dilimize geçtikleri gibi aldım. Çince karşılıkları "kong an" ve "Chan".

kurmasında büyüleyici bir şey var. Ama bu benzerlik bir yerden sonra ayağına dolaşır insanın... Lao Tse'nin SÖZ'ü, Yuhanna'nın akıllı-uslu Söz'ü değil, "Logos" değil:

> "söyleyebildiğin SÖZ asıl SÖZ değil
> ad verebildiğin ad asıl ad değil..." (1B)

> asıl SÖZ adsızdır ve şekilsiz
> şekiller başlayınca başlar adlar da
> adlarla da erişilir varlığa ama kendi sınırınca..." (32)

> "sen istersen dünyanın anası de
> bilmiyorum adını
> SÖZ diyorum ona..." (25)

Tasavvuf felsefeleri ile Lao Tse'nin Taoculuğu arasında derin bir yakınlık var. Ama burada da yüzeysel bir sözcük benzerliğine takılmamak gerek - "YOL" bir bakıma "tarikat" sözcüğünün kökü olan Osmanlıca "tarik" (yol - yordam - yöntem) sözcüğünü anımsatıyor. Ama TAO, tarikatın "tariki"yle, "yol"uyla da tam özdeş değil. Örneğin Yunus Emre,

> "Şeriat, tarikat yoldur varana,
> Hakikat kapısı andan içerü."

diyor. Bu anlamda alırsak, TAO, hem üzerinden gelinip geçilecek yoldur - Tao Te Ching'de bundan "insanın YOL'u" diye söz edilir; ama hem de "hakikat kapısı"nın ta kendisidir - ki buna da Tao Te Ching "Göğün YOL'u" der: "O", her şeyin kaynağı olan "HİÇLİK"tir.

Yin – Yang

Çin felsefesinde Hiçlik, ikili nesnel dünyanın, karşıtlıklar dünyasının kaynağıdır. Bu nesnel karşıtlıklar 'Yin" ve 'Yang" kavramlarında dile gelir. 'Yin", doğadaki dişil unsurdur: O, Toprak Ana'dır, koruyandır, gölgedir, köktür, enerjidir. 'Yang" ise eril unsurdur: Güneştir, etkileyen ve yayılandır, ışıktır, dal ve yapraktır, kuvvet ve harekettir. Bu ikisi hiçbir zaman tek başına değildir. Bir madalyonun iki yüzü gibidir onlar. Işıkla gölge, enerji ile hareket ancak birlikte vardırlar. Ve bu ikisi yabancı değildir birbirine: Birinin içinde ötekinden, er-kekte kadından, kadında erkekten, ışıkta gölgeden,

toprakta güneşten bir şey vardır her zaman.[6] Bu -belki pek çoğumuzun "gölge boksu - T'ai Chi Ch'uan"ın simgesi olarak tanıdığı- "Tai Ji", "Ana Kaynak" - hece hece çevirisi: "en uç"- simgesi ile gösterilir:

Bu kaynağın da kaynağı, her türlü olasılığı içeren ayırımsız Birlik'tir; kaos, "Wu Ji" - "Hiç Kaynak"tır:

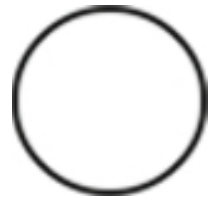

Kaos - ayırımsız Birlik - "Wu Ji" ise Hiçlik'ten kaynaklanır: İşte bu Hiçlik, TAO'dur! Tao Te Ching bunu, Anadolu heterodoksisinin biçemini kullanarak çevirirsek şöyle anlatıyor:

> "HİÇ iken Bir oluruz
> Bir'ken İki oluruz
> İki iken Üç oluruz
> Üç'ten bin bir tür oluruz..."[7]

Yin-Yang ve onların kaynağı olan Hiçlik - TAO ve kaos düşüncesi, Lao Tse'den çok daha önceki dönemlerde oluştu. Bilinmeyen tarihlerde, adı unutulmuş Çin düşünürleri bununla dünyayı, doğanın doğuşunu ve doğadaki değişimleri açıkladılar.

---

6 Bk.: 28. mesel.

7 Bk.: 42. mesel ve açıklaması.

Te

Ama nasıl Antik Yunan Felsefesinde Sokrates öncesi filozofların dünyayı tanıma çabalarını "Kendini -insanı- tanı" çağrısıyla Sokrates izlediyse, Çin'de de filozoflar -tarih olarak Sokrates'ten çok daha önce- "insanı", "benliği" tanımaya yöneldiler. Tao Te Ching'den de eski olduğu sanılan, yazarı bilinmeyen 'Yin Fu Jing" adlı Taocu yapıt, "...doğayı yaratır benlik / Göğün en derin özü, insan..." diyor.[8]

Tao Te Ching'in varlık - bilimsel temelinde Yin - Yang Felsefesi yatar. Ama yapıtın esas konusu bu değildir. O, her şeyden önce insana yönelir, onun dünyadaki yerini kavramaya çalışır... Ve "Ne yapmalı? Nasıl yaşamalı?" sorularına yanıt arar. Kitapta Yin, Yang ve Wu Ji kavramları yalnızca bir kez kullanılır, Tai Ji kavramıysa hiç geçmez. TAO'dan sonra ikinci önemli kavramsa, onun başka bir düzeyde türevi olan "TE"dir: TAO, ete kemiğe bürünür, insanda TE diye, CAN diye, ERDEM diye görünür. Lao Tse için ERDEM'in "ahlaklı insan olmak" demek olmadığını söylemeye bilmem gerek var mı:

"ERDEM'li kişi
ERDEM'i bilmez
ondan ERDEM'lidir o
ERDEM'siz kişi
çabalar ERDEM'i yitirmemeğe
ondan ERDEM'sizdir o..." (38)
YOL'u yitirince ERDEM
ERDEM'i yitirince aşk
aşkı yitirince adalet
adaleti yitirince ahlak
sadakat ve güven kıtlığıdır ahlak
ve başıdır huzursuzluğun..." (38)

Lao Tse'de ERDEM, TAO'dan kaynaklanan enerji ve kuvvettir. Yalnız insanda değil, "bin bir türde", her canlıda, her varlıkta var olan, onların tüm doğa ile uyumundan gelen yaşam gücüdür o. Eski Çinli yorumculara göre ha-

---

8 Bk.: Kitabın sonunda "Yin Fu Jing - Sırlar Kitabı".

va – nefes - yaşam soluğu demek olan “qi” hecesiyle de (okunuşu “çi”) eşanlamlıdır...

Wu Wei

ERDEM insan davranışına “wu wei” olarak yansır: “Edimsizlik” diye çeviriyorum ben. “Wu”, olumsuzluk hecesi - çoğu yerde var olmanın ya da sahip olmanın tersi anlamda “yok” diye çevrilir. -“Burada kimse yok”, ya da “param yok” gibi.- “Wei” iş, eylem, etki demek. “Wu wei”, Batı kültürlerinde yanlış olarak, “eylemsizlik”, “dünyadan el etek çekmek” gibi algılanır. Oysa “Wu”daki “yok”, TAO’daki her şeye kaynak olan “Hiçlik”e benzer. Ünlü Zen ustalarından Jao Jou’un şöyle bir koan’ı var:

“Bir öğrencisi Jao Jou’a sorar: ‘Manastır kâhyasının köpeğinde de Buda Doğası var mı?’ (Zen Budizmi’nde Buda Doğası, TAO ile eş anlamlıdır; tüm ile bütünlüğü içinde her şeyde vardır o.) Jao Jou öğrencisinin sorusunu yanıtlar: ‘Wu!!!’ Ne demek istemiş Jao Jou?”[9]

Koan’ın yazıya sığmaz çözümünü aramayı okuyucuya bırakıyorum... Bu koan’dan çıkarak “Wu”[10] hecesi kimi zaman Zen meditasyonuna tinde eşlik eder, tini arındırmak için.

“Wu wei”, eylemsizlik demek değildir, her türlü eylemden uzak durmak demek değildir. Bu nedenle Tao Te Ching’de paradoks bir kavram var: “Wei wu wei - edimsizlik etmek”. Edimsizlik, yaşamın akışına aykırı olan eylemlere girişmemektir. Özellikle “Güçlü”lerin dünyayı ele geçirme çabası, onu elden geçirip istediğince biçimlendirme tutkusu, işte bu tür yaşama ters girişimlerdendir. Güçlüler ne kadar görkemli de olsalar ve zaferlerini dünyaya gürültüyle ilan da etseler, yaşamın akışı karşısında yenilgiye mahkûmdurlar.

“dünyayı ele geçirme tutkusu
dünyayı elden geçirme tutkusu

---

[9] Jao Jou: İ.S 8. Yy. - Taoculuk, yabancısı değil Zen Budizm’inin: Zen Çin'de doğduğu zaman, babası Hindistan’daki Buda Gautama’nın felsefesi olduysa, anası da Çin'in Tao'cu felsefesi oldu... Öyle ki, kimi yerde "Lao Tse'nin Buda'nın bir 'tekrar doğumu' olduğu" şeklinde; kimi yerlerde de "Lao Tse'nin Çin’den ayrıldıktan sonra Hindistan'a gidip orada Buda'nın öğretmeni olduğu, ona Budizm'i kurdurduğu" yolunda söylenceler vardı.

[10] Batı ve Türkiye yazınında Çinli bilge Jao Jou'un bu koanı ve "Wu" hecesi Japoncadaki biçimiyle, "Mu" diye tanınıyor. Çince okunuşu yaklaşık olarak "Hu"...

denenmiştir
yenilgiye mahkûmdur...” (29)

Bunu Brecht de Moldav Türküsü’nde konu etmiştir:

“Döner durur zaman. Ve dev planları
Güçlülerin sonunda boşa çıkar.
Kanlı horozlar gibi kabarsalar da
Döner durur zaman, öfke boşuna !”[11]

“Edimsiz” kişi yaşamdan uzak değildir; tam tersine, yaşamın ta göbeğindedir o. O dünyevi olanı hor görmez. Yaşamın akışına bırakır kendini: Çalışır, yaratır, hizmet eder insanlara. Ve gerekli olduğu zaman ve yerde de öfkesiz, acelesiz, sabırla yener yaşama ters olanı - güçsüz suyun güçlü taşı yendiği gibi. “O benimdir” demeden - “ben, benim” demeden:

“kutlu kişi edimsizlikte
kalır sözsüz öğretiye uyar
dünyadaki bin bir türü hor görmez
yaratır benim demez
yaptığına bel bağlamaz
yarar verir orada durmaz...” (2)

“edimsizlik eder
ve düzelmemiş bir şey kalmaz” (3)

[11] Bertolt Brecht'in "Schweyk ikinci Dünya Savaşında” adlı tiyatro yapıtın-dan "Moldav Türküsü".

Teşekkür

Burada Taoculuk, Zen ve Tasavvuf yolunda bilgi ve yaşamları ile çalışmalarımda yol gösterici olan tüm dostlara, özellikle Klasik Çince ve Çin mistisizmi üzerine derin bilgisi ile büyük yardımları için Werner Thomson'a sonsuz teşekkürlerimi dile getirmek isterim.

Ömer Tulgan
Eylül 1994, Berlin

J - TAO CHING

1

(A)
Gösterebildiğin YOL asıl YOL değil

Ad verebildiğin ad asıl ad değil

Adlandırılmazsa o kaynağı göğün yerin

Adlandırılırsa o anası bin bir türün

Demek

Hep tutkusuz olanlar görür onun özünü

Hep tutkulu olanlar görür onun yüzünü

Bu ikisi birlikte doğar

Ve adlandırınca ayrılır

Sırdır birlik

Sırlar sırrı

Kapısı sayısız mucizenin

(B)
Söyleyebildiğin SÖZ asıl SÖZ değil

Ad verebildiğin ad asıl ad değil

Adlandırılmazsa o kaynağı göğün yerin

Adlandırılırsa o anası bin bir türün

Demek

Hep hiçlikte kalanlar tutkuludur özüne

Hep varlıkta kalanlar tutkuludur yüzüne

Bu ikisi aynıdır aslında

Ayrılır adında

Aynılıktır sözün sırrı

Sırlar sırrıdır

Kapısı tüm mucizenin

2

Göğün altında bilince herkes

Güzelliğini güzelin

Doğdu çirkin

Ve bilince herkes

İyiliğini iyinin

Doğdu kötü

Demek

Varlık yokluk birbirini doğurur

Zorla kolay birbirini tamamlar

Uzun kısa birlikte biçim olur

Yüksek alçak birlikte eğim olur

sesle tını birlikte uyum olur

ön ile art birlikte dizi olur

Gerçekten de kutlu kişi

Edimsizlikte kalır

Sözsüz öğretiye uyar

Bin bir tür önüne çıkar

Hor görmez

Yaratır benim demez

Yaptığına bel bağlamaz

Yarar verir orada

Kalmaz

Ve orada olmayınca

Yüz çevirmezler ondan

3

(A)

Ödüllendirme yetenekliyi

Halk kavga etmesin

Değer verme değerli mala

Halk hırsızlık etmesin

Gösterme istenmeye değer olanı

huzursuz olmasın halkın yüreği

Demek kutlu kişinin düzeni

Yürekleri boşaltıp

Karınları doldurur

İstenci zayıflatıp

Kemikleri pekiştirir

Halkı bilgisiz kılar

Ve tutkusuz

Bilenleri cesaretsiz kılar

Ve edimsiz

Edimsizlik eder

Ve düzelmemiş bir şey kalmaz

(B)

Ödüllendirme yetenekliyi

Halk kavga etmesin

Değer verme değerli mala

Halk hırsızlık etmesin

Gösterme istenmeye değer olanı

Huzursuz olmasın halkın yüreği

Demek kutlu kişinin düzeni zihinleri boşaltıp

Tohum eker derinliğe

Tutkuları azaltıp

Güç verir karaktere

Uzak tutar halkı

Bilgiden tutkudan

Ve uzak tutar bilgeyi

Edime cesaretten

Edimsizlik eder

Ve düzelmemiş bir şey kalmaz

4

YOL coşkun akar yarar verir ama

Dolup taşmadan uyur sanki uçurum

Dipsiz atası bin bir türün sanki

Keskinlikleri köreltir

Karmaşaları çözer

Parlaklıkları sönükleştirir

Tozuna karışır dünyanın

Derinlerde varlık gibidir kimin oğludur

Bilmem ya sanırım eskidir yüceler Yücesinden

5

Gökle yer sevgi bilmez

Bin bir tür saman kukladır ona

Kutlu kişi sevgi bilmez

Yetmiş iki millet saman kukladır ona

Gökle yerin arası

Benzer körüğe

Boştur ama bakarsan durur dopdolu

Devindikçe çıkar ha çıkar içinden

Fazla söz boşa zahmet

İyisi mi içindekini tut içinde

6

Vadi ruhu ölümsüz

Derler ki karanlık dişiymiş o

Karanlık dişinin kapısı

Köküymüş göğün yerin

Durmadan yorulmadan

Etki yayan dört yanına

7

Gök sonsuz yer ölümsüz

Ölümsüz ve sonsuz onlar

Yaşamazlar çünkü kendilerini

Bu yüzdendir yaşamları sonsuz

Kutlu kişi de öyle

Sona koyar kişiliğini

Kişiliği öne geçer

Salıverir kişiliğini

Kişiliği kalır öylece

Öyle değil mi?

İstemez kendine birşey

Ve yetkinleşir kendi

8

Su gibidir yüce iyilik

İyidir ki su

Binbir türe yarar verir dayatmasız

İnsanların hor gördüğü yerlerde

O bu yüzden yakındır YOL'a

Evin iyiliği yerinde

Düşüncenin iyiliği derinde

Armağanın iyiliği sevgide

Sözün iyiliği doğruluğunda

Hükümdarın iyiliği düzeninde

İşin iyiliği beceride

Hareketin iyiliği zamanlamada

Ancak savaşmayan

Zararsız olur

9

Hem tutup hem doldurmak

Denemeye değmez

Hem bileyip hem sınamak

Uzun süre gitmez

Altınla mücevherle dolu evi

Koruyamaz kimse

Hem zengin olmak

Hem soylu hem de gururlu

Felaketi çağırmaktır bu

İşini bitirince çekilip gitmek

İşte budur göğün YOL'u

10

Yaratıp kendini BİR'i kucaklayarak

Kalabilir misin dağılıp gitmeden

Toparlarken tüm gücünü sımsıkı

Olabilir misin bir bebek gibi yumuşak

Arıtabilir misin giz gözünü

Tüm lekelerden

Ve cennet kapıları açıldığında

Kalabilir misin bir anaç kuş gibi

Arıklığıyla yüreğinin

Girebilir misin her yere edimsizce

Doğurmak ve beslemek

Yaratmak benim demeden

İşlemek ele geçirmeden

Çoğaltmak yönetmeden

İşte budur gizli erdem

11

Otuz çubuk buluşur tekerin ortasında

Ortadaki hiçliktedir arabanın yararı

Balçıktan çömlek oyarlar

İçindeki hiçliktedir çömleğin yararı

Ev yapan kapı pencere açar duvara

Oradaki hiçliktedir evin yararı

Demek varlık kazanç getirirse

Hiçlik yarar getirir

12

Beş renk bir arada görmez olursun

Beş ses bir arada duymaz olursun

Beş tat bir arada tatmaz olursun

Av ve yarış coşku verir yüreğe

Değerli mal insanı kudurgan eder

Demek kutlu kişi yüreğe yönelir göze değil

Bırakıp birini demek alır ötekini

13

Saygınlık da utanç da korku gibidir

Şan ve şeref benlik gibi bir derttir

Saygınlık da utanç da korku gibi

Ne demek

Yükselmek alçaltır insanı

Korku ile kazanılır

Korku ile yitirilir

Bundan işte saygınlık da utanç da korku gibi

Şan ve şeref benlik gibi bir dert ne demek

Büyük derdim varsa bu benliğim olduğundandır

Benliğim olmasaydı derdim mi olurdu

Demek

Her kim benliğinde kutsarsa dünyayı

Dünyayı çekinmeden bırak eline

Her kim benliğinde severse dünyayı

Dünyayı çekinmeden ver eline onun

14

Bakan gözler onu görmez

Düz derler ona

Kulak veren onu duymaz

Az derler ona

Uzanan el ona değmez

Öz derler ona

Bu üçü çözülmez ayrı ayrı

Bu yüzden birlikte

Bir olurlar

Yükseklerde aydınlanmaz

Derinlerde kararmaz

Kurumayan kaynaktır

Adlandırılamayandır

Hiçliğe dönendir

Biçimlenmemiş biçim

Aslı olmayan resim

Karanlıktır kaostur

Önüne çıkan görmez yüzünü

Ardına düşen görmez tersini

Eskilerin YOL'unu tutarsan

Anlamak için bugünün varını

Bulursun eskinin başlangıcını

Böyle olur dokuduğu kumaş YOL'un

15

Eskinin yetkin ustaları

Özlü ve gizemliydiler

Açıktı onlara her şey

Derindiler erişilip bilinmez

Erişilmez bilinmezdi onlar ki

Bilmem nasıl anlatsam

Kışın bir ırmağı geçer gibi

Çekingen

Komşuların gözü altında gibi

Dikkatli

Konuklar gibi sakıngan

Eriyen buz gibi geçici

İşlenmemiş balçık gibi şekilsiz

Vadi gibi geniş

Sis gibi bulanık

Kim berraklık getirir bulanıklığa

Sabırlı Sükûnuyla

Kim sükûnet yaratır

Sabırlı değişmezliğiyle

Bu YOL'u yitirmeyen

Doygunluğu aramaz

Doygunluğu aramayan

Kalır dolmadan

Hep açık yeni yetkinliğe

16

Hiçlik yaratmak alabildiğine

Sükûnetle doldurmak her yeri

Bin bir türün birlikte yükselişi

Ve geri dönüşünü izlemek

Olgunlaşır varlıklar

Sonra dönerler kaynaklarına

Kaynağa dönmek huzur demek

Huzur amaca varmak demek

Amaca varmak sonsuzluk demek

Sonsuzluğu kavramak aydınlık demek

Sonsuzluk kavranmadı mı

Uyumsuzluk gelir ve mutsuzluk

Sonsuzluğu kavrayan hoşgörülüdür

Hoşgörülü demek adil

Adil demek egemen

Egemen demek kutsal

Kutsal demek YOL'da

YOL'da demek kalıcı

O bırakır bedenini korkmadan

17

(A)

En yüce hakanların varlığını

Bilmezdi halk

Sonrakiler sayıldı ve sevildi

Sonrakilerden korkuldu

Sonrakilerden nefret edildi

Güven göstermeyen bulamaz güven

Ne sakıngandı değerli sözleri

İşlerini görürlerdi onlar ve yoluna girerdi

Her şey

Yetmiş iki millet derdi özgürüz

(B)

En yüksekte olan tümüyle bilinmez altta

Sonra gelir saygı sevgi

Sonra korku

Sonra nefret

Yarım hakikatlilik hakikatsizliktir

Sakıngandır değerli söz

İşini yapsın herkes yoluna girer her şey

Ve insanlar der ki özgürüm

18

Nerede yitirilmişse YOL

Orada ahlak ve görev vardır

Nerede yetenek ve bilgi varsa

Orada yalanın büyüğü vardır

Bir ailede kalmamışsa uyum

Orada küçüklere şefkat büyüklere hürmet vardır

Bir devlette bozulmuşsa düzen

Orada dürüst devlet adamları vardır

19

Bırak bilgeliği boşver bilgiye

Bin kat büyük olur kazancı halkın

Bırak ahlakı boşver göreve

Döner halk ana baba saygısına sevgiye

Bırak ustalığı boşver kazanca

Ne hırsız kalır ülkede ne haydut

Bu üçü boş lafla olmaz tutunacak dal olmalı

Basit yaşa dürüst ol

Bencilliği tutkularını azalt

Vazgeç bilgiçlik taslamaktan

Biter kaygıların

20

Vazgeç bilgiçlik taslamaktan biter kaygıların

Evet ile olur arasında ne fark var?

İyi ile kötü arasında ne fark var?

Say herkesçe saygın olanı

Ah daha ne kadar sürer yalnızlık

Herkes sevinç saçıyor

Bayrama gider gibi

Baharda kulelere çıkar gibi

Bir ben çekingen

Haber gelmedi daha

Gülmeyi öğrenmemiş bebek gibiyim

Huzursuz savrulurum

Yersiz yurtsuz gibiyim

Herkes bolluk içinde

Ben unutulmuş gibiyim

Mağara gibi yüreğim

Uyumsuz ve karanlık

Dünya insanları ışıl ışıl ah

Bir ben bulanık su gibiyim

Dünya insanları kurnaz mı kurnaz

Bir ben kapalı kutu gibiyim

Huzursuzum ah deniz gibi

Dur durak bilmeyen girdap gibiyim

Herkesin hedefi var

Bir ben aylak dilenci gibiyim

Bir ben başkayım herkesten

Ama değerlidir anadan alınan besin

21

Yüce ERDEM'in içinde

Yalnız SÖZ var biçimlenen

SÖZ etkiler varlıkları salt kaos ve karanlıkta

Karanlık ve kaos ki biçimler var içinde

Kaos ve karanlık ki varlıklar var içinde

Derinlik ve gizem ki öz var içinde

Öz eksiksiz gerçekliktir inanç var içinde

Eskilerden bugüne dek

Adlar olmazsa olmaz kavramak için tümü

Nasıl bilirim yoksa cinsini bin bir türün?

Ancak onlarla

22

Eksik olan tümleşir

Eğri olan düzleşir

Boş olan doldurulur

Eski olan yenilenir

Az olana verilir

Çok olandan alınır

Kutlu kişi de öyle

BİR'i kucaklar örnek olur dünyaya

Çevresine ışık saçmaz ve aydınlanır

Kendisine değer vermez ve yüceltilir

Kendini övmez ve yarar verir

Kendini öne koymaz ve kalıcılaşır

Çünkü savaşmayanla

Kim savaşabilir dünyada

Eskilerin sözüdür - eksiğini eksilt

Boş laf değil yetkinlik var bu sözde

23

Bilgiçlik taslama her şey girer yoluna

Bütün sabah sürmez kasırga

Bütün gün sürmez yağmur

Kim yapar onları?

Gökle yer

Gökle yerin bile sürgit yapamadığını

Nasıl yapsın insan

Demek YOL'unda alırsan işini ele

YOL'da olanlarla bir olursun YOL'da

CAN'da olanlarla bir olursun CAN'da

Yoklukta olanlarla bir olursun yoklukta

YOL'da bir oldun mu onlarla

YOL'da olanlar da

Hoşnut olur bundan

CAN'da bir oldun mu onlarla

CAN'da olanlar da

Hoşnut olur bundan

Yoklukta bir oldun mu onlarla

Yoklukta olanlar da

Hoşnut olur bundan

Güven bulamaz güven göstermeyen

24

Ayak parmakları üstüne kalkan sağlam durmaz

Dizlerini kırmadan yürüyen ilerlemez

Çevresine ışık saçan aydınlanmaz

Kendine değer veren yüceltilmez

Kendini öven yarar vermez

Kendini öne koyan kalıcılaşmaz

Böyle kişi yemek artığı yara irini gibidir YOL'a

Ve bin bir tür ırak durur ondan

Demek YOL'u bulan kalmaz orada

25

Bir şey var ki ayırımsız ve yetkin

Gökle yer yokken de vardı o

Sessiz ve bir başına

Yalnız durur değişmeden

Döner gider kendi yolunu kesmeden

Sen istersen dünyanın anası de

Bilmiyorum adını

SÖZ diyorum ona

Ad bulmak güç - büyük diyorum

Büyük demek hep devingen

Hep devingen demek ırak

Irak demek geri dönen

Öyleyse

SÖZ büyük

GÖK büyük

YER büyük

Ve HAKAN büyük

Dört büyük var evrende hakan da bunlardan

İnsan yönelir yere

Yer yönelir göğe

Gök yönelir SÖZ'e

SÖZ kendine yönelir

26

Ağır hafifin anası

Huzursuzluğun efendisidir sükûn

Böyledir kutlu kişi de

Dünyayı gezse

Atmaz ağır yükünü omuzlarından

Ne kadar saygı gösterseler de ona

Yoluna gider aldırmadan

Peki ya ülkenin efendisi

Hafife alabilir mi dünyayı

Kökünü yitirir hafife alan

Huzursuz olan saygınlığını

27

Yolculukta usta kişi iz bırakmaz

Konuşmakta usta kişi gaf yapmaz

Hesapta usta kişi çubuk saymaz

Kapatmakta usta kişi kilit asmaz

Ama kimse açamaz

Bağlamakta usta kişi sicim kullanmaz

Ama kimse çözemez

Kutlu kişi korur insanları

Gözden çıkarmaz hiçbirini

Kutlu kişi korur bin bir türü

Gözden çıkarmaz hiçbirini

İşte aydınlık yön

İyiler mürşit olur kötüye

Kötüler iyiye madde olur hem

Kim ki saymaz mürşidini

Hem kim ki sevmez maddesini

Ne kadar bilge de olsa kördür o

İşte büyük sır

28

Erkekliğini bilip dişiliğini yitirmeyen

Olur göğün altında sel yatağı yerin

Yerin sel yatağı olanı

Terketmez sınırsız erdem

O döner çocukluğa

Aydınlığını bilip karanlığını yitirmeyen

Olur göğün altında ölçütü yerin

Yerin ölçütü olanı

Terketmez eksiksiz ERDEM

O döner hiç kaynağına

Yüceliğini bilip alçaklığını yitirmeyen

Olur göğün altında vadisi yerin

Yerin vadisi olanı

Terketmez yetkin ERDEM

O döner adsız özüne

Adsız öz dağılırsa olur yararlı insan

Kutlu kişinin elinde olur devletin hizmetkârı

Demek biçimlendirmek için budamak gerekmez

29

Dünyayı ele geçirme tutkusu

Dünyayı elden geçirme tutkusu

Denenmiştir yenilgiye mahkûmdur

Kutsaldır dünya

Ele gelmez

El atan çürütür onu

Elde tutmak isteyen yitirir onu

Bin bir türe bak

Bir öncü bir artçı

Nefesleri bir sıcak bir soğuk

Bazen güçlüdürler bazen zayıf ve ince

Bazen üstte yüzerler bazen batarlar dibe

Bu yüzden uzak durur kutlu kişi

Pek çoktan çok fazladan fazla büyükten

30

Doğru YOL'da hizmet eden hakanına

Kirletmez dünyayı silahlarla

Ki insanın eylemi kendine yansır

Savaşın ardından gelir kıtlık yılları

Usta olan savaşta sonuç alınca durur

Gücüne güvenip kalkmaz hâkim olmağa

Sonuç almak övünmeden

Sonuç almak nam almadan

Sonuç almak gurursuzca

Sonuç almak çaresizce

Sonuç almak güvenmeden gücüne

Bir şey güçlendi mi bir kez kocar

Ters YOL'dur bu çünkü

Ters YOL'a giren erken tükenir

31

Uğursuz araçtır silah

Bin bir tür de tiksinir ondan

Bu yüzden ki doğru YOL'da olanlar

Adını bile duymak istemezler onun

Soylu kişinin günlük yaşamında

Şereflidir sol yanı

Oysa savaş sanatında şerefli yan sağdadır

Uğursuz araçtır silah yakışmaz eline kutlu kişinin

Ancak başka çare yoksa kullanır onu

Huzur ve barıştır en yüce ona

Zafer kazanınca sevinmez

Kim sevinirse buna

Cinayetine sevinir demektir

Cinayetine sevinen kimse

Hedefe erişemez yeryüzünde

Sevinçli günlerde soldadır şerefli yan

Ölü evinde ise şerefli yan sağdadır

Küçük rütbeli asker sol yanda durur

Üstteki komutan onun sağında

Demek ölü evi gibi sıralanırlar

Alay alay cana kıyanlar

Yağmur gibi gözyaşı dökmelidir

Savaşta zafer kazanan taraf

Ölü evi gibi davranmalıdır

32

Asıl SÖZ adsızdır ve şekilsiz

O küçüktür ama

Kimse boyun eğdiremez ona

Hükümdarlar hakanlar yitirmeseydi onu

Bin bir varlık konuk olur

Gökle yer birleşir

Ab-ı hayat damlardı çiğ yerine

Yetmiş iki millet emir beklemeden

Uzlaşırdı kendiliğinden

Şekiller başlayınca başlar adlar da

Adlarla da erişilir varlığa

Ama kendi sınırınca

Sınırını bilirsen

Düşmezsin yanlışa

Benzer SÖZ'ün dünya için varlığı

Sanki derelerin vadilerin

Verişine ırmaklara göllere

33

İnsanları bilen akıllıdır

Kendini bilen bilge

Başkasını yenen güçlüdür

Kendini yenen egemen

Halinden memnun olan zengindir

Nefsini yenen istençli

Yerini korumayı bilen kalıcıdır

Ölüp de yok olmayan ölümsüz

34

YOL ortada akar ha akar

Sağla da solla da uyum içinde

Bin bir tür ondan alır varlığını

O reddetmez onları

İşini tamamlar benim demez

Giydirip besler varlıkları

Efendilik etmez

Hep tutkusuz olduğundan o

Küçüktür adı

Her şey ona bağlı olduğundan

Ki kul olmadan ona

Büyüktür adı

Demek kutlu kişi de

Büyütmez kendini ki

Büyük işler yapar

35

Yitirme ana tabloyu

Tüm dünya sana gelir

Gelir yara almadan

Sakin adil ve mutlu

Müzik ve doğa güzelliği

Alıkoyar yolundan yolcuyu

SÖZ'ü söyler dudaklar

Tad bırakmadan dilde yumuşak

Bakarsın da görmezsin

Dikkate değer bir şey

Dinlersin de duymazsın

Dikkate değer bir şey

Elini uzatırsın ama

Değemezsin kenarına

36

Ezecekler mi birini

Büyütürler onu alabildiğine

Zayıf mı düşürecekler birini

Güçlendirirler onu alabildiğine

Yok edeceklerse birini

Geliştirirler onu alabildiğine

Alacaklar mı elindekini onun

Ona verirler önce bol bol

Budur görmek görünmezi

Yumuşak yener serti

Zayıf yener güçlüyü

Çıkarma balığı derinden

Sırdır düzen ele verme sırrını

37

YOL uçsuz bucaksız düzenlemez bir şeyi

Ki düzensiz şey kalmaz

Bilse hakanlar hükümdarlar korumayı onu

Bin bir tür biçimlenir kendinden

Ve biçimler oluştu da uyandı mı tutkular

Adsız öylecelikle bağlamalı onları

Adsız öylecelik tutkusuzluktur

Tutkusuzluk sükûnet

Bakarsın ki dünya kendinden dengede

JJ - TE CHING

38

ERDEM'li kişi

ERDEM'i bilmez

Ondan ERDEM'lidir o

ERDEM'siz kişi

Çabalar ERDEM'i

Yitirmemeğe

Ondan ERDEM'sizdir o

ERDEM'de olan

Edimsizdir ve amaçsız

ERDEM'siz olan

Edimlidir ve amaçlı

Aşkta olan edimlidir ama amaçsız

Adaletli olan edimlidir amaçlıdır

Ahlaklı olan edimlidir ki

İzlemedi mi biri

Çırpınır çekmeğe yanına

Demek

YOL'u yitirince ERDEM

ERDEM'i yitirince aşk

Aşkı yitirince adalet

Adaleti yitirince ahlak

Sadakat ve güven kıtlığıdır ahlak

Ve başıdır huzursuzluğun

Yol göstermek gölgesidir YOL'un

Ve başıdır çılgınlığın

Demek doğru kişi

Bollukta kalır kıtlıkta değil

Asıl da kalır gölge de değil

Bırakır ötekini alır bunu.

39

Zamanın birinde Bir' e erişenler

Gök erişti Bir'e - arındı

Yer erişti Bir'e - pekişti

Tanrılar erişti Bir'e - güçlendi

Vadiler erişti Bir'e - doldu

Bin bir tür erişti Bir'e - oldu

Hakanlar hükümdarlar erişti Bir'e

Ve ölçü oldular dünyaya

Bir'le oldu bütün bunlar

Gök böyle arınmasa yırtılırdı

Yer böyle pekişmese sarsılırdı

Tanrılar güçlenmese böyle

Katılıp kalırlardı

Vadiler dolmasa böyle

Kurur biterlerdi

Bin bir tür oluşmasa böyle

Sönüp yiterlerdi

Hakanlar hükümdarlar yücelmese böyle

Yıkılıp giderlerdi

Demek soylunun kökü yoksulda

Yükseğin temeli alçakta

Ki hakanlar hükümdarlar da

Yalnızı yetimi öksüzü ad alır

Köklerindeki yoksulu gösterirler değil mi?

Çünkü parçaları olmadan araba olmaz

Dileme parlaklığını incinin

Taşın kaba katılığını dile

40

Dönüş YOL'un devinimi

Güçsüzlük YOL'un edimi

Göğün altında bin bir tür çıkar varlıktan

Varlık çıkar yokluktan

41

Yücelerden bilge YOL'u duyunca

İzler onu uyumla

Ortacalardan bilge YOL'u duyunca

Bir uyar bir şaşar

Alçakçalardan bilge YOL'u duyunca

Güler ağız dolusu

Ve gülmezse bil ki

Doğru YOL değildir o

Ne der atasözü –

Açık YOL karanlık görünür

İleri YOL geri görünür

Doğru YOL eğri görünür

En yüce ERDEM alçak görünür

En temiz insan kirli görünür

En engin ERDEM dar görünür

En cesur ERDEM kaçak görünür

En doğru öz dönek görünür

Büyük dörtgenin köşesi olmaz

Büyük araç geç yetkinleşendir

Büyük sesin sesi duyulmaz

Büyük resmin şekli görünmez

YOL gizemli ve adsızdır

Ama ancak onunla var olur her şey

42

Söz doğurur Bir'i

Bir doğurur iki'yi

İki doğurur Üç'ü

Üç doğurur bin bir türü

Bin bir türün ardı karanlık

Önü aydınlık

İçi yaşam soluğu uyum yaratan

Herkes uzak durur ama

Terkedilmişten yalnızdan yoksuldan

Yine de hükümdarlar hakanlar

Ad alırlar bunları

Çünkü her şey

Ya çoğalır azaldıkça

Ya azalır çoğaldıkça

Benim öğretim de ötekilere benzer

Güçlü eremez ölümüne

Öğretimin başına yazdım bunu

43

Göğün altında en yumuşak

Yener göğün altında en serti

Hiç olan sızar hiç aralıksıza

Bundan anla gücünü edimsizin

Sözsüz öğreti edimsiz edim

Seyrek nasip olur göğün altında

44

Nam mı can mı hangisi yakın?

Can mı mal mı hangisi büyük?

Kazanç mı kayıp mı hangisi ağır?

Elbet dileği büyük olanın

Büyük olur harcı

Çok toplayanın

Çok olur kaybı

Azla yetinenin yüzü kara çıkmaz

Durmayı bilenin başı derde girmez

Ve uzun olur ömrü

45

En büyük yetkinlik eksik görünür

Ve sonsuz olur etkisi

En büyük dolgunluk yarım görünür

Ve tükenmez olur etkisi

En büyük doğruluk eğri görünür

En büyük yetenek aciz görünür

En büyük belagat dilsiz görünür

Soğuğu hareket yener sıcağı sükûnet

Saflık ve sükûnet

Bu ikisi ölçütüdür, dünyanın

46

YOL egemense eğer göğün altında

Gübre arabasına koşulur yarış atları

YOL yitirilmişse eğer göğün altında

Savaş atları yetişir haralarda

İsteği çok olmaktan büyük günah yok

Yetinememekten büyük bela yok

Mal mülk hırsından büyük hata yok

Çünkü

Yetinmekle yetinene

Her zaman yeter dünya

47

Kapından çıkmadan da tanırsın dünyayı

Pencereden bakmadan da

Görürsün göğün YOL'unu

Ne kadar açılırsan o kadar azalır bilgin

Bu yüzden kutlu kişi

Bir yere gitmez

Ve bilir her şeyi

Bir şeye bakmaz

Ve görür apaçık

Bir şeyler yapmaz

Ve yetkinleştirir

48

Öğrenen her gün artar

YOL'da olan her gün azalır

Azala azala varır edimsizliğe ki

Edimsizlikte

Düzelmemiş bir şey kalmaz

Dünyayı kazanır ancak

Sabırsızlık bilmeyen

Çok işi olan hiçbir zaman kazanamaz dünyayı

Öğrenen her gün artar

YOL'da olan her gün azalır

Azala azala varır edimsizliğe

Ki edimsizlikte

Düzelmemiş bir şey kalmaz

Dünyayı kazanır ancak

Sabırsızlık bilmeyen

Çok işi olan hiçbir zaman

Kazanamaz dünyayı

49

Kutlu kişinin kendi kalbi yoktur

Yetmiş iki milletin kalbidir onun kalbi

İyilere iyiyim

Kötülere de iyiyim

Çünkü iyiliktir ERDEM

Dost olana dostum

Dost olmayana da dostum

Çünkü dostluktur ERDEM

Kutlu kişi sükûnet içinde yaşar

Geniş kalbi dünyaya açık

Yetmiş iki milletin gözü kulağı onda

O kendi çocukları gibi bakar hepsine

50

Çıkış yaşam giriş ölüm

Yaşamın yandaşları onda üç

Ölümün yandaşları onda üç

Yaşayıp da ölüme yönelenler

Onlar da onda üç

Neden?

Çünkü dolu dolu yaşamak isterler yaşamı

Derler ki doğru yaşamayı bilen

Geçsin ülkeyi bir uçtan bir uca

Rastlamaz tek gergedana kaplana

Geçsin bir ordunun içinden

Ne zırh yarar ne kılıç

Gergedan bulamaz boynuz saplayacak yer

Kaplan bulamaz tırnak geçirecek yer

Kılıç bulamaz keskinliğini gömecek yer

Neden?

Çünkü ölümlü yanı yoktur onun

51

YOL doğurur ERDEM besler

Çevre biçimlendirir

Etkiler yetkinleştirir

Bu yüzden bin bir tür

Saygı besler YOL'a

Değer verir ERDEM'e

YOL'a beslenen saygı

ERDEM'e verilen değer

Ad vermeden kendindendir

Demek

YOL doğurur

ERDEM besler

Büyütür bakar

Geliştirir tutar

Örter ve korur

52

Yeryüzünün kaynağı var

Ki anası yeryüzünün

Her kim anaya bakarsa

Bilmek için oğulu

Ve oğlu bilince dönerse anaya

Yaşamı boyunca korkmasın bir şeyden

Her kim ağzını kapar tıkarsa deliklerini

O yorulmaz yaşamı boyunca

Her kim ağzını açıp kalkarsa iş görmeğe

Kimse yardım edemez ona

En küçüğü görebilmek açıklık demek

Bilgeliği yitirmemek güçlülük demek

Her kim kullanırsa ışığını

Dönmek için bu açıklığa

Korkmasın hiçbir şeyden

Sonsuzluğu kucaklamaktır bunun adı

53

Biliyorsam biraz doğru YOL'da yaşamı

Tek korkum yolu yitirenlerdendir

Sapanlardan dar sokaklara doğru

YOL dururken

İhtişamlı ve zenginken saraylar

Yabani otlar bürümüşse tarlayı

Ambarlar bomboşken

Pahalı ve süslü ise giysiler

Keskin kılıçlar sallanıyorsa kemerlerde

Ve patlayasıya yiyip içenler

Boğuluyorsa bolluktan

Orada haydutluk yasası geçerli demektir

Budur işte sahte YOL - ah!

54

Sağlam kök salan sökülmez

Sıkı tuttuğun çalınmaz

Geleneğini torunlarına ileten tükenmez

Kendine uygula - ERDEM gerçekleşir

Evine uygula - ERDEM olgunlaşır

Köyüne uygula - ERDEM yaygınlaşır

İline uygula - ERDEM zenginleşir

Dünyaya uygula - ERDEM yetkinleşir

Demek

Kendinle tanı insanı

Evinle tanı evleri

Köyünle tanı köyleri

İlinle tanı illeri

Dünyanla tanı dünyaları

Nereden mi biliyorum

Böyle olduğunu dünyanın?

İşte bundan

55

ERDEM'le dolu kişi

Benzer yeni doğmuş bebeğe

Yılan çıyan sokmaz

Vahşi hayvan saldırmaz

Alıcı kuş paralamaz

İncedir kemikleri kasları yumuşaktır ama

Yine de sımsıkı yapışır tuttuğuna

Erkek dişi nedir bilmez ama

Yine de kalkar pipisi

Çünkü dopdoludur hayat tohumuyla

Gece gündüz haykırır durmadan ama

Yine de kısılmaz sesi

Çünkü dopdoludur hayat uyumuyla

Uyumu bilmek sonsuzluk

Sonsuzu bilmek ışık

Çıkarını arttırmak şanslılık

İstençle yaşamak güçlülük

Bir şey güçlendi mi bir kez kocar

Ters YOL'dur bu çünkü

Ters YOL'a giren erken tükenir

56

Bilenler konuşmuyor

Konuşanlar bilmiyor

Çıkışlarını kapa

Deliklerini tıka

Keskinliğini körelt

Karmaşalarını çöz

Parlaklığını sönükleştir

Tozuna karış dünyanın

Budur gizli Bir'e varmak

Buna erişeni

Ne sevgi yaralar ne soğukluk

Ne kazanç yaralar ne kayıp

Ne saygınlık yaralar ne utanç

Ki en saygın olur göğün altında

57

Ülke yönetmek için dürüstlük

Savaş kazanmak için hile

Dünyayı kazanmak için

Vazgeçmek işgüzarlıktan

Nereden mi biliyorum?

Şundan:

Ne kadar yasak varsa o kadar yoksul insan

Ne kadar silah varsa o kadar huzursuzluk

Ne kadar yetenek varsa o kadar uğursuzluk

Ne kadar yasa varsa

O kadar zorba haydut ve hırsız

Kutlu kişi der ki

Kalırım edimsiz halk kendini yönetir

Kalırım suskun halk dürüst olur

Karışmam işine halk zengin olur

Kalırım tutkusuz halk tutkusuz olur

58

Baştaki sakin ve edimsizse

Halk dürüst ve temiz olur

Baştaki zeki ve kurnazsa

Halk hilekâr ve güvenilmez olur

Mutsuzluk üstüne kurulur mutluluk

Mutluluğun derininde pusu kurar mutsuzluk

Kim bilir sınırını?

İş düzenlemeye kalkmayın

Düzen dönüşür uğursuzluğa

Ahlak dönüşür sahtekârlığa

Ve körlüğü insanların bitmek bilmez

Bu yüzden kutlu kişi

Adildir incitmeden

Dürüsttür zedelemeden

Doğrudur yaralamadan

Aydınlıktır göz kamaştırmadan

59

İnsanları yönetip göğe hizmet etmede

Yok kanaatkarlık gibi

Kanaatkâr olan hazırlıklıdır

Hazırlıklı olan ERDEM dolar iki kat

İki kat ERDEM dolan aşar her engeli

Her engeli aşanın bilinmez sınırı

Sınırı bilinmeyen kazanır yeryüzünü

Kazanan toprak anayı ölümsüzleşir

İşte budur yolu

Derin kökün

Sağlam temelin

Bitmez yaşamın

Ve görmenin sonsuzu

60

Büyük ülkeyi yönetmek

Küçük bir balık kızartmaya benzer

Dünyayı kurarsan YOL'a uyumlu

Hortlamaz kayıp ruhlar

Kayıp ruhların hortlamaması bir şey değil

Hortlayanlar zarar vermez insana

Hortlakların zarar vermemesi bir şey değil

Kutlu kişi zarar vermez insana

Bu iki güç zedelemez birbirini

Ki ERDEM bağlar birleştirir onları

61

Irmak gibi alttan akan büyük ülke

Dişi olur dünyaya

Dişi sükûnetiyle üstündür erkeğe

Sükûnetiyle altta kalarak

Büyük ülke altta kalsa küçüğe

Kazanır küçüğü

Küçük ülke altta kalsa büyüğe

Kazanır büyüğü

Ya kazanır altta

Ya kazananı kazanır altta

Büyük ülkenin hedefi

Birleştirip doyurmaksa

Küçük ülkenin hedefi

Katılmaksa bu hizmete

Erişir herkes hedefe

Altta kalsa büyük olan

62

YOL yuvası bin bir türün

İyilerin hazinesi

Kötülerin sığınağı

Tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır

Ve güzel huyun yoktur bedeli

Peki ya kötüler?

Nasıl gözden çıkarırsın onları?

Hakanlar bunun için değil mi?

Hükümdarlar bunun için değil mi?

İncili asa taşıyıp

Dört atlı arabayla

Dörtnala gelenden

Yeğdir sakin YOL'da kalan

Neden yeğlemiş eskiler YOL’u?

Dememişler mi?

Arayan bulur

Suçlu olan affolur?

Bu yüzden

Ondan tatlı şey yok göğün altında

63

Edimsizlik et eylemsizlik eyle

Tatsızı tat

Büyük küçüktür çokluk azdır

Yanıtla öfkeyi ERDEM'le

Kur zoru kolayından

Yap büyüğü küçüğünden

Dünyada her zorluk başlar kolaydan

Her büyük başlar küçükten

Ki kutlu kişi büyük işe girişmez

Büyük işler yetkinleşir

Kolay vaat eden seyrek durur sözünde

Kolaya kaçan zorluğu bulur

Ki kutlu kişi zoru göze alır

Zorluk çekmez ömrünce

64

Sakin duran kolay tutulur

Görünmeyen kolay korunur

Yaş dal kolay eğilir

İnce un kolay serpilir

Olmadan yap bozulmadan düzelt

Dev çınar büyür bir incecik filizden

Dokuz kat kule kurulur bir tümseklik topraktan

İlk adımla başlar bin fersahlık yolculuk

İşleyen çürütür tutan yitirir

Ki kutlu kişi ne işler ne çürütür ne tutar ne yitirir

İnsan başlar işe

Tam bitirirken bozar

Başladığınca özenle bitir işini

Yarım kalmasın hiç bir iş

Ki kutlu kişi isteksizliği ister

Değerliye değer vermez

Öğretisiz öğretir

Herkesin çıktığı yerden o döner

Bin bir türe yardım eder doğal akışınca cesaret etmeden edimliliğe

65

Eski devirlerde usta olan

YOL'da gitmede

Anlatmazdı bunu yetmiş iki millete

Tersine bilgisiz tutardı onları

Zor oluyorsa YOL'a getirmek insanları

Fazla bilgidendir

Öyleyse

Bilmekle yöneten yıkım getirir

Bilmemekle yöneten mutluluk verir

Bilmek bu ikisini güvenilir ölçüttür

Bilmek bu ölçütü gizli ERDEM'dir

Derindir engindir gizli ERDEM

Ters gelir bin bir türe

Ama hedefe götürür

66

Irmaklar ve göller neden hükümdarıdır

Sellerin derelerin?

Her zaman altta kaldıklarından

Bundan hükümdarıdırlar sellerin derelerin

Kutlu kişi de öyle

Halktan üstün olur çünkü

Altta kalır sözünde

Halka önder olur çünkü

Hep arda kor kişiliğini

Demek yukarıda kalır

Kimseye yük olmadan

Önde gider

Kimseyi incitmeden

Demek herkes seve seve öne alır onu

Bıkmadan usanmadan

Çünkü savaşmayanla

Kim savaşabilir dünyada?

67

Diyorlar ki gerçi büyükmüş sözlerim

Ama yararsızmış

Oysa onların büyüklüğü yararsızlıklarındandır

Yararlı olsaydı onlar

Çoktan küçülürlerdi bugüne dek

Üç hazinem var benim

Koruyup üstüne titrediğim

Biri sevgi

Biri kanaatkârlık

Biri cesaret etmemek dünyaya baş olmaya

Dünyaya baş olmaya cesaret etmeyen

Baş olur hükümdarlara

Oysa sevgisiz cesaret

Kanaatkâr olmadan cömertlik

Geride kalmadan baş olma tutkusu

Ölüm demektir

Savaşta sevgi zafere götürür

Savunmada sevgi yenilmez yapar

Gök kurtaracaksa birini

Korur onu sevgiyle

68

İyi yönetmeyi bilen savaşkan olmaz

İyi savaşmayı bilen öfkeli olmaz

Düşmanını yenmeyi bilen savaşmaz onunla

İnsanı yararlı kılmayı bilen altta kalır

Tutkusuz ERDEM'dir bu

İnsanı yararlı kılan güçtür bu

Gök ile eşleşmektir bu ki eskilerin en yücesi

69

Deneyimli bir komutan demiş ki

Ev sahibi olmaya cesaretim yok

Konuk kalmak daha iyi

Bir parmak ilerlemeye cesaretim yok

Bir ayak çekilmek daha iyi

Bunun adı ayaksız yürümektir

Kolsuz dövüşmektir

Saldırısız yenmektir

Silahsız durdurmaktır

En büyük talihsizliktir küçümsemek düşmanı

Küçümseyen korkarım yitirir hazinesini

Savaşan iki ordunun çarpıştığı yerde

Savaşa istemeden giren kazanır zaferi

70

Sözlerimi anlamak çok kolay

İzlemek çok kolay

Ama göğün altında anlayabilen

İzleyebilen yok onları

Sözlerimin kaynağı var

Yapılacak işin sahibi var

Onu anlamayan anlamaz beni

Az anlaşılmamdadır benim değerim

Keçe hırka giyer kutlu kişi

Ama inci taşır yüreğinde

71

(A)

Bilmediğini bilmek büyüklüktür

Bildiğini bilmemek eksiklik

Ancak eksiğini eksilten

Kurtulur eksiğinden

Kutlu kişinin eksiksizliği

Eksiğini eksiltmesindendir

Ondan eksiksizdir o

(B)

Bilmediğini bilmek büyüklüktür

Bildiğini bilmemek hastalık

Ancak hastalığını hastalanan

Kurtulur hastalıktan

Kutlu kişinin hastalanmaması

Hastalığını hastalanmasındandır

Ondan hasta değildir

72

Halk korkmazsa korkunç olandan

Gelir en korkuncu

Dar etmeyin evleri insanlara

Bıktırmayın yaşamdan

Dar etmezsen yaşamı bıkmaz insan yaşamdan

Ki kutlu kişi kendini bilir ama ortaya koymaz

Kendini sever ama şan şöhret aramaz

Bırakır ötekini alır bunu

73

Cesarete cesaret edeni öldürürler

Cesaretsizliğe cesaret edeni bırakırlar yaşasın

Kimi zaman biri yarar verir bunların

Kimi zaman biri zarar verir

Ya göğün reddettiğinin kim bilir nedenini?

Kutlu kişi bilir bu işin zorluğunu

Göğün YOL'u savaşmadan kazanır

Konuşmadan yanıtlar

Çağırmadan getirir

Telaşsızdır iyi planlar

Göğün engin ağının seyrektir düğümleri

Yine de kaçırmaz hiçbir şeyi

74

Ölümden korkmaz olursa insanlar

Nasıl korkutursun ölüm korkusuyla?

Ya peki insanları korkutursan ölümle

Biri bir uğursuzluk ettiğinde öldürecek misin?

Kim cesaret eder buna?

Ölümün bir sahibi var

Ölümün sahibinin yerine öldürmek

Marangoz yerine keseri ele almak demek

Marangoz yerine keseri ele alanın

Seyrek kalır eli sağlam

75

Halk açsa

Bu üsttekilerin

Fazla vergi yemelerindendir

Bu yüzden açtır halk

Halkı yönetmek güçse

Bu üsttekilerin her işe karışmasındandır

Bu yüzden güçtür yönetmek halkı

Halk ölümden korkmuyorsa

Bu üsttekilerin lüks içinde yaşamak istemesindendir

Bu yüzden halk korkmaz olur ölümden

Yaptığını kendi yaşamı için yapmayan

Daha bilgedir yaşama değer verenden

76

İnsanoğlu doğduğu zaman

Yumuşaktır ve zayıf

Öldüğü zaman sert ve güçlüdür

Bin bir tür dünyaya geldiğinde

Yumuşaktırlar ve ince

Öldüklerinde kuru ve katıdırlar

Demek sert ve güçlü yandaşıdır ölümün

Yumuşak ve zayıf yandaşıdır yaşamın

Demek güçlü ordu kazanamaz savaşı

Sağlam gövdeli ağaç kurtulamaz baltadan

Güçlü ve büyük olan yenilir

Yumuşak ve zayıf olan kazanır

77

Çin yayına benzer göğün YOL'u

Üsttekini aşağı bastırır alttakini yukarı kaldırır

Fazla olandan alır eksik olana ekler

Göğün yoludur bu

Fazlayı azaltmak eksiği tamamlamak

İnsanın YOL'u farklı

O eksik olandan alır fazla olana ekler

Ya kimin harcı

Fazlasını geri vermek dünyaya?

Ancak YOL'da olanın

Demek ki kutlu kişi

Yaratır benim demez

Yarar verir orada kalmaz

İstemez görünmeyi bilgeliğiyle

78

Su kadar yumuşak ve zayıf şey yok

Ama serti ve güçlüyü yenmede

Üstüne yoktur onun

Değişmez bu

Zayıfın güçlüyü yendiğini

Yumuşağın katıyı oyduğunu

Göğün altında bilmeyen yoktur ya

Yine de kimse uyamaz buna

Demiş ki bir kutlu kişi

Ülkenin günahını kim alırsa üstüne

Başta gider tohum kurban töreninde

Ülkenin acılarını kim alırsa üstüne

Hakanı olur yeryüzünün

Ki doğru sözler tersi gibidir

79

Barışınca büyük bir dargınlığın ardından

Kalan acılık yüreklerde nasıl onarılır?

Öyleyse kutlu kişi

Sol sütuna bakar sözleşmede

Başkasından hak aramaz

ERDEM'li yükümlülüğe bakar sözleşmede

ERDEM'siz hakkını almağa bakar

80

Küçük ola ülke ve insanı az
Ve insan gücünü kat kat arttıran araçlar
Olsa da kullanmaya kimse
Ölüme önem veren insanlar
Ve gitmeyeler uzaklara
Ve gemiler arabalar olsa da

Binmeye kimse
Ve zırhlar silahlar olsa da
Kuşanmaya kimse
Ve yeniden düğüm ata insanlar
Yazı yazmak yerine
Yiyecekler tatlı ola
Giyecekler renkli ola
Evler huzurlu
Törenler keyifli ola
Göresiye yakınken komşu ülkeler
Horozların köpeklerin sesini
Duyasıya yakınken
Kocamış öle insanlar
Bir kez bile oralara gidip gelmeden

81

Doğru sözler güzel olmaz
Güzel sözler doğru olmaz
Usta olan ikna etmez
İkna eden usta olmaz
Bilge bilgili değildir
Bilgili bilge değildir

Kutlu kişi mal toplamaz
Yardım eder onun olur
Verir kendine çok olur

Göğün YOL'u
Yarar vermektir zarar vermeden
Kutlu kişinin YOL'u
Yardım etmektir dayatmadan

Yin Yang Örgüsü

AÇIKLAMALAR

Dao De Jing - 1. Mesel

1. Burada da Pinyin transkripsiyonunu kullanıldı. Okunuş hakkında yalnızca yaklaşık bir fikir verebilmek için; Bugünkü Çince'de e harfi (ei ve ie dışında) Türkçe'deki ı gibi, j ve zh harfleri c gibi, q ve ch harfleri ç gibi, x ve sh harfleri ş gibi, c harfi m gibi, r harfi de j gibi okunuyor...
   Çince'de heceler okunuş melodileriyle de ayırt edilirler. Bu Pinyin'de sesli harf üzerine konan aksan işaretleriyle belirtilir. Buraya aksan işaretlerini almadık.

道	*dao*	yol, yöntem / söz, anlam
可	*ke*	yetenekli / olanaklı
道	*dao*	yol göstermek / söylemek
非	*fei*	değil
常	*chang*	asıl / ebedi
道	*dao*	yol, yöntem / söz, anlam

名	*ming*	ad
可	*ke*	yetenekli / olanaklı
名	*ming*	adlandırmak
非	*fei*	değil
常	*chang*	asıl / ebedi
名	*ming*	ad

無	*wu*	yok
名	*ming*	ad
天	*tian*	gök
地	*di*	yer
之	*zhi*	-in (mülkiyet eki)
始	*shi*	baslangıç, kaynak
有	*you*	var
名	*ming*	ad
萬	*wan*	on bin (binlerce, bin bir)
物	*wu*	türler, varlıklar, yaratıklar
之	*zhi*	-ın (mülkiyet eki)
母	*mu*	ana
故	*gu*	bu yüzden, öyleyse, demek
常	*chang*	ebediyen, her zaman
無	*wu*	yok, yokluk, hiçlik
欲	*yu*	tutku, istemek / gelecek zaman yard. fiili
以	*yi*	sayesinde / iki fiili bağlayan hece
觀	*guan*	bakmak, görmek
其	*qi*	onun
妙	*miao*	öz / mucize

常 *chang* ebediyen, her zaman
有 *you* var, varlık
欲 *yu* tutku, istemek / gelecek zaman yard. fiili
以 *yi* sayesinde / iki fiili bağlayan hece
觀 *guan* bakmak, görmek
其 *qi* onun
徼 *jiao* yüzey, sınır

此 *ci* bu
兩 *liang* iki
者 *zhe* -si (isimleştirme eki)
同 *tong* birlikte / aynı
出 *chu* oluşmak / başlangıç, çıkış noktası
而 *er* ama / ve / her ne kadar
異 *yi* farklı
名 *ming* ad, adlandırmak

同 *tong* birliktelik / aynılık
謂 *wei* tanımlama
之 *zhi* -nın (mülkiyet eki) / almak
玄 *xüan* karanlık / sır, esrar

玄 *xüan* karanlık / sır, esrar
之 *zhi* -ın (mülkiyet eki)
又 *you* tekrar tekrar, kat kat
玄 *xüan* karanlık / sır, esrar

衆 *zhong* çok sayıda, sayısız / hepsi
妙 *miao* öz / mucize
之 *zhi* -nin (mülkiyet eki)
門 *men* kapı

I

İlk meseller, özellikle birincisi, tüm diğerlerinin de anahtarıdır. Hem bu nedenle, hem de Klasik Çince'deki düşün-simgelerin çok anlamlılığı hakkında bir fikir verebilmek için, bunların üzerinde daha fazla durdum ve ilk meselin Çin'ce orijinalinin hece hece çevirisini de verdim... ilk meselde Lao Tse'nin TAO'su ile geleneksel Tao arasındaki sınırlar belirlenir ve aynı anda Tao Te Ching'in kendi sınırlılığı gösterilir: Onun anlatmak istediğini dile getirmek, sonsuzu, sınırsızı anlatmak olanaksızdır. Onu adlandırdık mı, onun sonsuzluğunu yitiririz. Musevi'ler de Tanrı'nın adını yalnızca İbranice'deki dört sessiz harfle (YHVH) yazar, ama bunu okumayı, söylemeyi saygısızlık sayarlar... Çünkü her söylenen söz, her verilen ad şeyleri "kendisi olamayandan" ayırır, sınırlar koyar. Ve şeyleri ayırdık mı ağaçlardan ormanı göremez oluruz, bütünü, sonsuzu yitiririz elden...

Ama bu sınırlı SÖZ'ü, sonsuzluğunu yitirmiş YOL'u hor görmez Lao Tse: Sözle ifade edemediğin, ancak sezgi ile duyumsadığın TAO her şeyin özü, kaynağı ise, adlandırıp sınırlandırdığın TAO da bin bir türün, tanıdığın tüm varlıkların anasıdır.

Peki, ama asıl SÖZ söylenemeyen sözse, asıl YOL gösterilemeyen yolsa, nasıl anlayacağım ben o SÖZ'ü, nasıl bulacağım o YOL'u? Bunu bir paradoksla duyumsatmağa çalışır Lao Tse okuyucuya. Giriş bölümünün başında bu paradoksa işaret etmiştik: "Gu - Öyleyse..." diyor bilge,

> "hep tutkusuz olanlar görür onun özünü
> hep tutkulu olanlar görür onun yüzünü..."

ya da,

> "hep hiçlikte kalanlar görecektir özünü
> hep varlıkta kalanlar görecektir yüzünü..."

İlk bakışta görünen anlamı bu dizelerin. Meseller -örneğin Bektaşi fıkralarıyla yakından ilgilenenler de bilir- birden fazla anlam taşırlar. Dikkatli gözler onun ilk bakışta görülebilen, zahiri (Yang) anlamından öte, düzey düzey başka, gizli, batıni (Yin) anlamlarını keşfeder. Bu geleneğe uyarak dizelerin sırrını keşfetmeyi okuyucuya bırakmak isterdim; ama ne yazık ki burada bu sır Klasik Çince'nin çok-anlamlılığının ardında gizli... Bu çok-anlamlılık yüzünden yukarıdaki dizeler şöyle de okunabilir:

"hep hiçlikte kalanlar tutkuludur özüne
hep varlıkta kalanlar tutkuludur yüzüne..."

İlk bakışta görülen anlam bize, TAO'nun özünü kavramanın yolu, hep hiçlikte kalmak, tutku ve isteklerden arınmaktır, diyor. Aynı imlerin altında gizli ikinci anlam ise, TAO'nun özüne varacağım diye tutkularından kurtulmak için çabalayıp duran kişinin bu halinin de tutku dolu olduğunu hatırlatıyor...

Zen Ustası Nan Yue'den bir koan[12]:

Nan Yue bir gün günler boyunca durmadan meditasyon yapan öğrencisi Ma Zu'ya sorar: "Kaç gündür böyle oturmuş ne yapıyorsun?"

Ma Zu: "Buda olmağa çalışıyorum Muhterem Usta."

Nan Yue birşey söylemez, yalnız eline bir tuğla parçası alıp bir taşa sürtmeğe başlar.

Ma Zu sonunda dayanamaz: "Ne yapıyorsun, Muhterem Usta?"

"Ayna yapıyorum."

"Usta taşa sürtmekle tuğladan ayna olur mu?"

"Ya böyle kazık gibi oturup durmakla Buda olunur mu?"

Soru: Ya nasıl olunur?..

İster varlık, ister hiçlik tutkusu olsun, bunlar aslında -Tai Ji, Ana-kaynak düze-yinde- "yan- yana, birliktedirler", -Wu Ji, Hiç-kaynak düzeyinde- "aynıdırlar"; yalnızca biz farklı adlar vermişiz onlara, diyor Lao Tse, asıl bu aynılığı anlamakta sorun.

Dizeler boyunca bu "birliktelik-aynılık" değişik düzeylerde çıkıyor karşımıza: Maddesel ve tinsel her şeyin kaynağı olan TAO ile adlandırdığımız, bildiğimiz varlıkların anası olan TAO'nun aynılığı; varlık tutkusu ile TAO'nun özüne varma tutkusunun aynılığı; ve nihayet şu iki yorumun, tutkusuzluğa çağrı ile tutkusuzluk tutkusuna karşı uyarının aynılığı...

Son iki dizede de iç içe iki anlam gizli, ilk bakışta görünen anlam: "**O sır ki, sırlar sırrıdır, kapısıdır sayısız mucizenin**." ikinci ve gizli anlam ise: "**Ama bu da ancak yolun yarısıdır; her şeyin özünün, tüm mucizenin kapısı ise sırların da sırrıdır**." Ya da Yunus Emre'nin sözleriyle, "**Hakikat kapısı andan içerü.**"

---

12 MS. 8. Yy.

Burada çok-anlamlılıklardan yalnız birkaçının üzerinde durdum. Çeviride ise değişik düzeylerdeki anlamları, ilk bakışta göze çarpanlar -Çince yorumlarda ve Batı dillerine çevirilerde de daha yaygın olanlar- (A) ve ancak ikinci bakışta görülebilenler -çeviri ve yorumlarda da daha az rastlananlar- (B) diye iki grupta topladım, iki farklı çeviri çıktı. Ama bu da benim öznel değerlendirmem. Başka bir göz, kuşkusuz daha başka anlamlar keşfeder, daha farklı şekillerde bir araya getirir, gruplaştırırdı bu dizeleri.

2

İkinci mesel üç bölümden oluşuyor, ilk iki bölümde önce dünyadaki karşıtlıklar iki grup halinde ele alınıyor, ilk grupta insani, öznel değerlendirmeler var: Güzel ve çirkin, iyi ve kötü... ikinci grupta ise Tai Ji (Ana-kaynak) düzeyinde nesnel olan karşıtlıklara geçiliyor: Varlık ve hiçlik, uzun ve kısa, yüksek ve alçak... iyi ile kötünün ötesinde, "Yin" ve "Yang'la dile getirilebilen karşıtlıklar.

İnsanların "güzel" ve "iyi" değerlendirmeleri aynı anda karşıtlarını da yaratıyor, "çirkin" ve "kötü" kavramları doğuyor onlarla birlikte: "Göğün altında herkes" - güzeli güzel diye, iyiyi iyi diye bilince - güzel ve iyi, adı konmamış, öznel, doğal duyumlar olmaktan çıkarılıp toplumsal normlara dönüştürülünce, çirkinin, kötünün ve tüm uzlaşmaz karşıtlıkların kaynağı oluyorlar.

"Gu - Demek ki..." diyor Lao Tse, varlık-yokluk, uzun-kısa gibi nesnel karşıtlıklar aslında hep elbirliğiyle oluşturdukları olguların içinde, bir madalyonun iki yüzü gibi birbirine ayrılmazcasına bağlı halde çıkarlar karşımıza. Onları birbirinden ayırıp uzlaşmaz düşmanlar olarak algılamak, onlara iyi-kötü, Tanrı-Şeytan etiketlerini takmak ise insanlığın kolektif bilincinde, sözcükler-adlandırmalar-değerlendirmeler dünyasında ortaya çıkar ancak.

Buradan meselin üçüncü bölümüne geçiliyor: Öyleyse ne yapmalı? Nasıl yaşamalı? Taocu etiği, "Wu Wei - Edimsizlik" felsefesini bir kaç dizede özetliyor Lao Tse. İlginçtir ki edimsizliğin dünyevi sorunları hor görmek, her şeyden el etek çekmek demek olmadığının üstünde ısrarla duruyor bilge. Anlaşılan Batı ve Uzakdoğu kültürlerinin insanları günümüzde sık sık ileri sürüldüğü gibi o kadar da birbirinden farklı değil: O zamanki Çin'de de, tıpkı bugünkü Taocu düşünceyle yeni tanışan Batı insanlarında olduğu gibi, tam bu yönde yanlış anlaşılıyormuş her halde edimsizlik.

"Kutlu kişi" edimsizlik eder, sözsüz öğretir: Edimsizlik, eylemsizlik demek değil, tutkulu, hırslı eylemlerden, doğadaki dengeye, uyuma, yaşama ters eylemlerden uzak durmak demek. İçine kapalılık demek değil, ukalalık, gevezelik etmemek, çevresine yaşamı ve tutumu ile örnek olarak yol göstermek demek. Başka mesellerde sık sık suyun kendine bir şey almadan çevresine yarar vermesine benzetilir edimsizlik. Edimsizlik içindeki kişi dünyevi işlere hor bakmaz; çalışır, yaratır, insanlara ve "bin bir türe" yardım eder: Ama tutku, hırs ve öfke duymadan, "bu benimdir" ve "ben benim" demeden...

3

İlk iki meselde varlık, bilgi ve değer sorunlarını ele aldıktan sonra bu meselde toplum ve devlet sorununa geçiyor Lao Tse.

İlk bölüm Kong Zi'cı, ortodoks ahlak ilkeleriyle hesaplaşıyor. Tartışılmaz kabul edilen toplum normlarının gerçekte toplumsal hastalıkların asıl kaynağı olduğunu gösteriyor.

İkinci bölümde ise yorumu çetin dizeler var: Günümüz yönetimlerinin "tüketim olanakları verip halkı pasifleştirmek" ve "basit halkı bilgisiz bırakmak; aydınların ise gözünü yıldırıp eyleme girişme cesaretini kırmak" türü yöntemlerini kaçınılmazlıkla anımsatıyor bunlar! Ama her bir dizeyi gerek bu meselin gerekse Tao Te Ching'in bütünlüğü içinde anlamak gerek. Lao Tse'nin bir tür "tüketim toplumu" önermediği, meselin ilk bölümünde söylenenlerden de ortada.

Öte yandan bu dizelerin hükümdara "halkı aldatıp lüks içinde yaşamayı" önermesi de olası değil: Daha sonraki kimi mesellerde Lao Tse, halk fakirlik içindeyken zenginlik içinde yüzen yöneticileri ağır şekilde suçlar (53), hükümdarların halka korku vermemelerini, onların yaşam koşullarını kötüleştirmemelerini, onları ölümü özler hale getirmemelerini (72-74) ister; üstelik en değerli hakan da varlığı duyulmayandır, der (17).

Eski Yunan'daki Platon gibi Lao Tse da, devlet yönetiminin filozofların, bilgelerin işi olduğu inancındadır. Lao Tse'ya göre, toplumu yönetmekle ilgili bilgi herkese verilmemesi gereken, ancak bildiklerinden ötürü tutkularının tutsağı olmayacak, bilge kişilere verilebilecek bir "sırdır" (36). Bundan da öte, basit halk, yüreğini huzursuz kılmaktan başka bir işe yaramayacak, ona ancak mutsuzluk getirecek olan tüm bilgiden uzak tutulmalıdır. Tutkularını aşmış,

bilge kişi içinse durum başkadır: Onun, bildiklerine güvenip hayatın akışına ters işlere girişmeye cesaret etmesini önlemek, onu edimlilikten uzak tutup, bildiğini "wu wei - edimsizlik" içinde değerlendirmesini sağlamak gerekmektedir.

İkinci bölümün başındaki "yürek", "karın", "istenç" (irade), "kemik" sözcükleri Çince'de bizim alışageldiğimizden farklı çağrışımlara yol açıyor: "Yürek" yalnız sevgi ve cesaretin değil, duyumsal ve zihinsel faaliyetin de simgesidir. "Karın", -eski Türkçe'de ve Sufi yazınında da olduğu gibi- "batıni"nin, karanlık, gizli, sırlı hakikatin simgesidir. "İstenç" aynı zamanda istek-tutku demektir. "Kemik" sözcüğü ise aynı zamanda karakter anlamına gelmektedir. Tüm bunlardan yine biri yang, biri yin iki çeviri çıktı.

Gerek bu meselde, gerekse bir sıra başka mesellerde görülüyor ki, "kutlu kişi" diye çevirdiğim "kutsal, hakikate varmış, ermiş insan", yalnız aydınlanmış bir bilge, bir filozof değil, aynı zamanda politik sorumluluk taşıyan, halkın yazgısını elinde tutan kişidir. Bu yüzden çeviride, ermiş, kutsal anlamına gelen, ama eski Türk yazınında özellikle hakanlar, hükümdarlar için kullanılan "kutlu" sözcüğünü kullandım.

Lao Tse'nin bu bakış tarzı, devlet yönetimi konusundaki başta belirttiğimiz tutumuyla bağlı: Bir kent cumhuriyetinde yaşayan Platon'un tersine, o dönem Çin'de "bilgece yönetim", ancak baştaki hükümdarın bilgece davranmasıyla olanaklı görünüyordu. Bu, yalnız Lao Tse'nin değil, o dönemde Çin'deki hemen tüm düşünürlerin beklentisiydi: İmparator, hem politik, hem de tanrısallık düzeyinde dinsel otoriteyi temsil ediyordu. Tüm söylencesel eski bilgeler, aynı zamanda mitolojik çağların hükümdarlarıydılar.

Bu tür dizelerden ötürü günümüzde kimi yorumcular Tao Te Ching'in genç bir prense adil ve başarılı bir hükümdar olmanın yollarını gösteren eğitici bir kitap olduğunu ileri sürüyorlar. Ama bu yorum yalnızca yapıtı yönetici çevrelerden uzak durmalarıyla tanınan Taocu gelenekten -özellikle İ.Ö 3.Yy.'ın Taocu bilgesi Zhuang Zi'dan- tümüyle koparmakla kalmıyor, bu kitabın içindeki -örneğin bu meselin de ilk bölümündeki- toplumsal normları reddeden, yasa-düzen tanımaz tutuma da ters düşer görünüyor...

Kimi yorumcularsa Tao Te Ching'de toplum ve devlet düzeniyle ilgili hükümler bulunduğunu tümüyle reddediyorlar: Bu meselde olsun, yukarıda söz konusu edilen diğer mesellerde olsun "düzen" sözcüğüyle bireyin ruhsal düzeninin simgelendiğini söylüyorlar. Bu yoruma göre "halk", "ülke", "hü-

kümdar", "egemenlik" gibi kavramlar hep insan ruhunun çeşitli yanlarını dile getiren simgelerdir.

Bu daha akla yakın görünüyor: Belki tek başına değil ama diğer olası anlamların yanı sıra, bu yönde bir anlamın da mesellerin arkasına gizlenmiş olması Tao Te Ching'in tümüne uygun düşüyor... Ama Çince'nin özelliklerinden kaynaklananlar dışındaki gizli anlamları bulup çıkarmayı okuyucuya bırakıyorum.

4

"YOL coşkun akar" dizesi 'YOL bomboştur" diye de çevrilebilir! Ayrıca klasik Çin şiirinde ses ve yazılış (im) benzerlikleri de rol oynuyordu. Bu nedenle kimi eski yorumcular ilk dizenin yazılış ve okunuşunun bir yandan "YOL ortadadır - tarafsızdır" sözleriyle, bir yandan da 'YOL bir su bardağıdır" ya da "bir bardak sudur" sözleriyle benzerliğine işaret ediyorlar. İkincisiyle YOL'un yararlılığının vurgulandığını ileri sürüyorlar. Aynı zamanda bk.: 34. mesel.

Meselin 5,'den 8.'e kadarki dört dizesi Çince yazılışıyla 56. Meseldeki 5,'den 8.'e kadarki dizelerle tümüyle aynıdır. Yalnız anlam olarak burada YOL'un özellikleri anlatılırken, orada aynı sözlerle YOL'u izleyen bir yaşam biçimi öneriliyor. Kimi yorumcular ve çevirmenler bu yüzden bu dizelerin sonradan, kitabı kopya edenlerce yanlışlıkla 56. meselden karıştırılmış olabileceğini ileri sürüyorlar. Ben, bu dizelerin her iki meselle de uyumlu olduğunu düşünüyorum. Aynı düşün-simgelerin farklı mesellerde farklı anlamlarda kullanılması Tao Te Ching'in tümüne yaraşan ve her halde bilerek, isteyerek kullanılmış bir çok-anlamlılık olsa gerek.

Kimi Batılı çevirmenler "sanırım eskidir yüceler yücesinden" dizesini "Tanrı'dan" diye çeviriyorlar. Kanımca böylesi bir çeviri Tao Te Ching'in içeriğine uymayan çağrışımlara yol açar: Musevi-Hıristiyan-Müslüman dinlerindeki gibi "yaratıcı", "kadiri mutlak", "her an her yerde bulunup her şeyi gören", "ödüllendirici", "cezalandırıcı", "affedici" bir Tanrı anlayışı Uzakdoğu kültürlerine yabancıdır. Buradaki Çince "Di" hecesi "en yüksek", "en yüce", "en saygıdeğer" demek. Ama "Di" sözcüğü her ailenin atası (atasının ruhu) için, özellikle de en eski Çin mitolojisine göre yerin ve göğün kaynağı olan "yer-gök"ün, dolayısıyla da "imparator hanedanının" atası anlamında kullanılırdı. Aynı "Di" sözcüğü 17. meselde de kullanılıyor ve gerek yorum-

cuların gerekse çevirmenlerin pek çoğunca "en yüce, en değerli hakanlar, hükümdarlar" diye yorumlanıyor.

5

Meselin ilk bölümündeki "sevgi", Çince'deki "ren" hecesinin karşılığıdır: Bu sözcük, Kong Zi'nin, 'ailene, yakınlarına, ulusuna karşı sevgide kusur etme!', türü önerilerindeki ortodoks gelenekçi, toplumsal bir "sevgi, iyilik, insaniyet, bağlılık" kategorisi. Taoculuk bu tür sevgiyi reddeder: Böylesi sevgi, kimilerini başkalarına karşı kayırmak demektir. Oysa TAO'nun, doğanın, dünyanın iyiliği, tarafsızlığında, kimseyi sevmeyip, kimseyi kayırmamasındadır. Taoculuğun bilinen en eski yapıtı olan Yin Fu Jing'de de şöyle deniyor:

> "İyilik bilmez gökyüzü.
> En büyük iyiliği de budur işte."[13]

"Saman kukla" diye çevirdiğim hece çiftinin tam karşılığı "samandan köpek"; Taocu bilge Zhuang Zi da (İÖ. 3.Yy.) "Güney Bahar Ülkesinin Kitabında anlaşılan bu mesele gönderme yapıyor:

"Törenlerde kurban olarak sunulan samandan köpekler törenden önce özel sandıklarda saklanır, dantellerle, nakışlarla süslenir. Rahip onlara el sürmeden önce bir gün oruç tutup abdest alıp arınır. Ama tören bitti mi atarlar onları çöplerin arasına, gelen geçen hiç aldırmadan başlarına, sırtlarına basar ve kış için yakacak toplayanlar onları toplayıp yakarlar..."[14]

Meselden, tek-tanrılı dinlerdeki gibi bir ölümsüz ruha, ya da klasik Budizm ve Hinduizm'deki gibi başlangıçsız ve sonsuz bir yine-doğuşlar zincirine yer olmadığı anlamı çıkarılabilir: Yaşamını bitiren canlı sahneden çekiliyor! Bu görüşe bazı eski Tao'cu bilgelerin yapıtlarında da rastlayabiliyoruz.[15]

Koreli Zen Ustası Seung Sahn bir öğrencisinin "Budist yine-doğuş" üzerine bir sorusunu şöyle bir koan-soruyla yanıtlıyor: "Budizm geçmişteki, şimdiki ve gelecekteki yaşamlardan söz eder. Hristiyanlıkta geçmiş yaşamlar yoktur, yalnızca şimdiki ve gelecekteki yaşamlar vardır. Taoculuk'ta ise ne geçmiş ne gelecek, yalnızca şimdiki yaşam vardır. Hangisi haklı?" Ve bu so-

---

13 Bk.: Kitabın sonunda, "Yin Fu Jing", 14. mesel.

14 Zhuang Zi, XIV.4

15 Örneğin Yang Zhou; Liâ Dsi, VII.7, VII.10...

ruya yanıt verenin, ne yanıt verirse versin, "otuz değnek" yemeği hak edeceğini ekliyor.[16]

Öte yandan Taoculuk'ta ruhun ölümlülüğünün de çok-anlamlı olduğu unutulmamalı. Örneğin Zhuang Zi aynı zamanda Platon'un Phaidon'unda Sokrates'in savunduğunun benzeri bir içerikle, ölümün eşsiz bir "mutluluk" olduğunu savunur.[17]

Bu mesel İÖ.4.-5.Yy'da yaşadığı sanılan Taocu bilge Lie Zi'nın da yapıtında -söylencesel bilge "Sarı Hakan"nın kitabından alıntı diye- yer alıyor.[18] Çok eski tarihlerden gelip Tao Te Ching'e alınmış olması çok olası. Dizelerin lirik güzelliğinin arkasında birinci meselden tanıdığımız yoğun felsefi içerik gizli.

Vadiler, eski Çin inancında dünyadaki yaşamın oluşup yayıldığı yerdi. Vadi aynı zamanda iki dağ arasındaki boşluk olarak hiçliği simgeliyor. Her iki yönden de "vadi ruhu" TAO'yu çağrıştırıyor: Hem, birinci meseldeki gibi, "adlandırılırsa", bin bir türün anası olarak, hem de "adlandırılmazsa" hiçlik düzeyinde, zahiri ve batini dünyaların kaynağı olarak.

"Karanlık dişi" hem gizemli, sır dolu dişiliği, dolayısıyla "yin"i, batıniyi simgeliyor, hem de Çince'de aynı zamanda "ana rahmi" anlamına geliyor. "Karanlık dişinin kapısı" da, hem bin bir türün doğuşunun tablosunu çiziyor, hem de birinci meseldeki "sırlar sırrı" olan "tüm mucizenin kapısı"nı çağrıştırıyor.

Tao Te Ching'de -eski söylencelerden kalmış kimi sözler bir yana bırakılırsa- yüksek bir iradenin tüm evreni ve tüm yaratıkları bir anda yaratması inancı yoktur. Aksine, yaradılış, doğa ananın koynunda sürekli olarak yeniden gerçekleşir.

8

Bu ve daha birçok mesellerde su, TAO'nun simgesidir: O, yumuşak ve uysal, ama taşı yenecek kadar güçlüdür. En ince aralıklara bile sızar. Karşılık beklemeden çevresine hizmet eder. Her zaman en altta, "insanların hor gördüğü yerlerde" kalır. Bu yüzden de toplayıcı, birleştirici olur. Her yerde çev-

---

16 Seung Sahn Dae Soen Sa Nim, "Buddha steht Kopf, Kontext Verlag, Bielefeld 1990, s. 135.

17 Örneğin Zhuang Zi, XVII.4.

18 Lie Zi, 1.1.

resiyle uyum sağlar, içinde bulunduğu kaba uyar, yine de hiç bir zaman kendi doğasını yitirmez...

Buradaki "Bin bir türe yarar verir dayatmasız" dizesi de "bin bir türe uyar -içine konduğu kabın biçimini alır- karşı koymadan" diye okunabilir. "insanların hor gördüğü yerlerde" dizesi, "Bilge kişi iyi insanların olmadığı yerde durmaz,"[19] diyen Kong Zi'ya karşı bir polemik de içeriyor olabilir.

Meselin ortasındaki bölümde eski atasözleri ve vecizeler aktarılıyor olmalı. Bu bölümün yapıtı kopya edenlerce sonradan eklenmiş olması da olası.

Üçüncü bölüm hemen birinciyi izlermiş gibi görünüyor. "Armağanın iyiliği -yardımın, sadakanın iyiliği diye de çevrilebilir- sevgide" sözü, Taoculuktan çok Kong Zi'nın görüşlerine uygun: Burada da "sevgi", Çince'deki "ren"in yani Kong Zi'cı ahlakın geleneğe uygun, toplumsal bağlılık kategorisinin karşılığı.

9

İlk iki dize eski atasözleri: "Fincanı iki elinle tutarken, aynı anda dolduramazsın; kılıcı bir yandan bilerken, aynı anda keskinliğini sulayamazsın". Yorumlarda bu iki atasözü şöyle de anlaşılıyor: "Fincanı çok doldurma, taşar; kılıcı fazla bileme, körleşir!"

11

"Ev yapan kapı pencere açar duvara" - O dönemlerde kaya kovuklarına oyularak yapılan evlerden söz ediliyor: Kapı ve pencere duvar örülürken boş bırakılmıyor, sonradan kayalara oyuluyor.

12

Beş renk: Yeşil, kırmızı, sarı, beyaz, siyah. Beş tat: Tuzlu, ekşi, tatlı, acı, buruk. Beş ses: Eski Çin müziğinin pentatonik gamı - do, re, mi, sol, si-bemol. Bu, eski İskoç müziğinde de kullanılan gamdı.

---

[19] Kong Zi, IV. 1.

13

Olasılıkla bu mesel kopya edilirken çok değişikliğe uğramış: Ortadaki iki bölüm ilk iki dize için sonradan yazılmış yorumların metinlerinden karışmış olabilir. Son iki ikili de aynı ikilinin tekrarı olabilir.

14

İlk bölümdeki "Düz-Az-Öz" sözcüklerinin Çincesi "Yi-Xi-Wei", okunuşu yaklaşık 'Yi-Hşi-Vey". Kimi yorumcular bunda Musevi dininde Tanrı'nın adı olan "Yehova"ya gönderme yapan bir akrostiş buluyorlar. Bu görüşü modern Sinologların pek çoğu desteklemiyor. Ama bu olanaksız da değil ve herhalde sempatik bir olasılık...

Eğer bunu "tanrısal bir vahiy" ile açıklamaya kalkışmazsak, geriye bu adın eski İsrailoğulları'ndan Çine gelmiş gruplarca iletilmiş olması olasılığı kalıyor. Gerçekten de Kai Feng kentinde bulunan İbranice yazıtlarda Zhou hanedanı döneminde, -yani İÖ. 10. ve 4. yüzyıllar arasında kalan bir tarihte- İsrailoğulları'ndan grupların Çin'e gelmiş oldukları anlatılıyor. Kai Feng'deki Musevilerin kutsal saydığı metinler arasında İ.Ö. 7. yüzyıldan sonra oluştuğu sanılan kutsal metinlerin bulunmaması[20] ve kullandıkları kendilerine özgü takvim de bu grupların Lao Tse'den önceki dönemlerde Çin'e gelmiş olduğunu doğruluyor. İsrailoğulları'nın Tanrı'sı, 4. meselin açıklamasında da belirttiğimiz gibi Tao'cu dünya görüşünden çok farklı düşüyor. Lao Tse yapıtına Yi- Xi-Wei akrostişini almışsa, bu bana eski bir Hintli Brahman rahibinin şu sözünü hatırlatıyor:

"Komşunun tanrısını kendi tanrından çok sev!"

İkinci bölüm hem içeriği hem de biçemi ile Sufi ve Anadolu'daki heterodoks metinlerini andırıyor.

Son dört dize ise yine, bugünü anlamak için tarihi öğrenmek gerekir diye eski Çin tarih ve geleneğini inceleyen Kong Zi'yı hedef alıyor olmalı.

---

[20] Talmud metinleri ve Kitabı Mukaddes'te Kraliçe Ester'in (Purim bayramının) öyküsü

15

"kalır dolmadan
hep açık yeni yetkinliğe"

Önceleri sutra[21] ustası olan De Shan, zen ustası Long Tan'ı ziyaret eder.[22] Sohbete dalarlar. De Shan çok şeyler anlatmakta, çok şeyler sormakta, öğrenmek istemektedir. Long Tan çay ikram eder konuğuna. Fincanı doldurur, doldurur, fincan taşar...

De Shan, "Aman usta," der, "dikkat, taşıyor!"

Long Tan yanıt verir: "Sen de işte böyle ağzına kadar dolmuş taşıyorsun. Ben bu halde sana ne verebilirim? Bilgeliğe açık olmak istersen, boşalmalısın!"

17

Mesel iki şekilde anlaşılabiliyor: iyi bir hükümdarın nasıl davranması gerektiği üstüne nasihatler olarak (A), ya da insanın dünyayı değerlendirişini anlatmak için (B). "güven göstermeyen bulamaz güven" ya da "yarım hakikatlilik hakikatsizliktir" dizesinde anahtar sözcük aynı anda "gerçeklik", "doğruluk", "sadakat", "güven", "inanç" anlamına gelen "xin" hecesi. "Hakikatli" sözcüğünün Türkçe'de de Çince'dekine benzer bir çok-anlamlılığı var. Bu yüzden ikinci çeviri kendi içinde de birden fazla -Çince aslına uygun- yorum içeriyor...

Son dizedeki "özgür" (ran) sözcüğü, aynı zamanda "doğal" da demek: Bu sözcük, kendini hem toplumun dayatmalarından, hem de kendi tutkularından bağımsız hisseden, yaşamın doğallığı ile bütünleşmiş bir iç özgürlüğü dile getiriyor.

18

Keskin bir dille Kong Zi'cı ahlak normları eleştiriliyor: Toplumdaki huzursuzlukların temeli toplumsal değerlerde, normlarda, ahlakta yatıyor... Aynı konu 3. ve 19, özellikle de 38. meselde ele alınıyor.

---

21 "Sutra: Budizm'in kutsal metinleri. Sutra ustası: Zen geleneğinde Mahayana ustalarına verilen ad.

22 İS. 9. Yy.

19

İlk bölümdeki toplumsal değerlerle ilgili dizeler için, bk.: 3, 18 ve 38. meseller. Bu bölüme biçim ve içeriğiyle çok benzeyen bir şiiri Zhuang Zi'nın "Büyük Küçük Haydutlar" adlı yapıtında da buluyoruz:

> "bırak bilgeliği boşver bilgiye
> işi biter büyük haydutların
> at kıymetli taşları çiğne incileri
> kırarsın belini küçük haydutların
> yak sözleşmeleri parçala mühürleri
> dürüst ve doğru olur insanlar
> kaldır ölçüleri kır kantarları
> biter düşmanlıkları insanların..."[23]

Meselin ikinci bölümünün otantikliği tartışmalı. Bu bölümü daha sonraki dönemlerde yöneticilere sadık yorumcularca, gerek 18. meselde, gerekse bu meselin ilk bölümünde dile getirilen yasa düzen tanımaz tutumun anarşistçe yorumlanması kaygısı ile eklenmiş olması olasılığı görülüyor.

Son iki dizenin de bu meselin sonuna mı, yoksa 20. meselin başına mı ait olduğu da tartışmalı. Her iki biçimde de yazılmış eski metinler var. Dizeler gerçekten de her iki bağlama çok iyi uyuyor. Bu nedenle ben bir seçme yapmaktansa her iki meselde de dizeleri yinelemeyi yeğledim.

20

Daha önce belirtildiği gibi, ilk iki dize bir önceki mesele ait de olabilir. Bk.: 19. meselin açıklaması.

"...haber gelmedi daha" dizesinde haber sözcüğü, kehanet, aşkın bir işaret anlamında.

Hem geleneksel hem de modern yorumlarda bu mesel, bilgeliğe eren kişinin insan olarak yalnızlığı diye yorumlanıyor. Bana kalırsa burada -belki de ikinci, "yin" anlam olarak- herkesteki benliğin yalnızlığı ve bu yalnızlığın verdiği acı dile getiriliyor.

---

[23] Zhuang Zi, X.3

21

Son bölüm Taoculuğun kavramlarla ilgili tutumunu bir kez daha dile getiriyor: Taoculuk kavramları, dünyayı parçalarına bölerek anlamaya çalışan usçuluğu tümüyle reddetmiyor. Yalnızca bunun sınırlılığını bilmek gerektiğini belirtiyor. Bu, 32. meselde de ele alınıyor.

22

Klasik Çin edebiyatında ilk dizedeki sözler ayın geçirdiği değişimin, ikinci dizedekiler ipek böceğinin ipliğini gerişinin, üçüncü dizedekiler yağmurun bir hendeği dolduruşunun, dördüncü dizedekiler ilkbaharda ağacın yeşillenişinin tasvirinde kullanılır. Hepsi de Tao'nun dünyadaki doğal döngülere yansımasını simgeliyorlar. Beşinci ve altıncı dize 77. meselde de yineleniyor.

İkinci bölümden dört dize, 24. meselde karşıtıyla ifade edilerek yineleniyor.

Son iki dizedeki "Eksiğini eksilt!" tam tersi anlamda, "Hastalığını hastalan!" diye de anlaşılabiliyor. Bunun için bk.: 71. meselin (A) ve (B) almaşıkları.

23

Bu mesel gerek eski yorumcularca, gerek Batı dillerine çevirenlerce çok değişik biçimlerde yorumlanmıştır. Özellikle "yokluk" sözcüğü kimilerince fakirlik, yoksulluk, kimilerince "Hiçlik", kimilerince bozulma, çürüme olarak yorumlanıyor. "hoşnut olur bundan" dizeleri ise "hoşnut olur aldığına" diye de okunabiliyor. Kimileri de "seve seve gelir sana" diye çeviriyorlar.

Son dize "güven" (hakikatlilik) sözcüğünün çok-anlamlılığından ötürü "yarım hakikatlilik hakikatsizlik demektir" diye de çevrilebilir. Bk.: 17. mesel.

24

Buradaki dizelerden dördü 22. meseldeki dizelerin tersine ifadesi.

25

Klasik Çin yazınında birçok yerde "Gök-Yer-İnsan" üçlüsü söz konusu edilir. Meselin sonunda da dört büyükler ikinci kez -ve tersinden- sayıldığında "insan-Yer-Gök-TAO" diye geçiyor. Bu nedenle günümüzde kimi yorumcular "hakan" sözcüğünün insanı temsil ettiğini ileri sürüyorlar.

28

Meselin ikinci bölümündeki "hiç-kaynak", Yin-Yang'ı içeren Tai Ji'nin -Ana-Kaynağın kaynağı olan Wu Ji'dir. Bk.: Girişteki Yin Yang bölümü ve 41. meselin açıklaması.

Son üç dize meselin bütününe uymuyor. Yorumcular bu dizelerin aslında 37. mesele ait olduğunu, kopya edenlerce yanlışlıkla karıştırıldığını tahmin ediyorlar.

29

Dünyayı ele geçirmek sözü, o dönemde Çin illeri üzerinde egemenlikle de eş anlamlıydı. Burada elden geçirmek, keyfi, istediğince değiştirmeğe kalkışmak anlamına geliyor. Dördüncü dizedeki "kutsaldır dünya", "dünya -ya da Çin illerinin tümü- kutsal bir araçtır" gibi de okunabilir: Tao Te Ching'i politik içerikle yorumlayan yorumcular, bununla burada Çin mitolojisinin Nuh'u söylencesel hakan Yu'nün dokuz kurban kabına yapılmış bir öykünme görüyorlar. Söylenceye göre Hakan Yu kendi eliyle kanallar açarak Çin'i tufandan kurtardıktan sonra, dokuz Çin ilini temsilen dokuz kurban kabı yapmış. Bu kaplar Çin illerinin politik birliğinin simgesi olarak kral hanedanlarında kuşaktan kuşağa miras kalırdı.

30

Son üç dize 55. meselin sonunda da aynı biçimde yer alıyor. Burada bu dizeler meselin genel akışına uyumlu görünmüyor. Kopya edilirken 55. meselden yanlışlıkla karıştırıldığı sanılıyor.

31

Kimi eski yorumcular bu meseli tümüyle 30. meselin açıklaması olarak kabul edip kendi yayınlarında yapıta katmamışlardır.

32

Meselin ikinci bölümünde, örneğin 1. ve 21. mesellerde de olduğu gibi, Taoculuğun adlar ve kavramlar üzerine, dünyanın ussal kavranışının sınırlılığı üzerine görüşü dile getiriliyor.

Nesneler ile adları arasındaki ilişki, klasik Çin felsefesinin gelişmesi sürecinde çok önemli bir kilometre taşı oldu. Daha sonra İÖ 4.Yy.'da Ku Huo, Chi Qi, Beng Ling Zi gibi "Yeni Mo Zi'cılar" bu konuyu görece sistemleştirerek töz ile yüklem ilişkisi üzerinde durdular. Bu okulun devamcıları, mantık oyunlarıyla kavramların içinde yatan çelişkileri ortaya çıkaran Hui Şhi gibi eski Çin sofistleri oldu.

Lao Tse'nin çağdaşı ve usçu karşıtı Kong Zi, kavramlara özellikle önem veriyordu. Bir öğrencisinin, yeni başa geçen bir hükümdarın devlet yönetiminde ilk yapacağı işin ne olması gerektiği sorusuna "Kavramlara açıklık getirmek" yanıtını vermişti.[24]

Altıncı dizeyi "amacını dayatmayı bilen istençlidir" diye çevirmek de olanaklı. Kimi çevirmenler bu yolu izliyor. Ama diğer dizelerin sıralanışında hep ikinci almaşık birinciden üstün olarak değerlendirildiğinden, buradaki yorum daha haklı görünüyor.

34

Bu mesel de 4. ve 8. mesel gibi adını vermeden TAO'yu simgeleyen suyu çağrıştırıyor.

36

Birinci bölümdeki paradokslar, acımasızlığıyla Makyavelli'yi andırıyor. Son dizeyi de kimi yorumcular "gizle devletin silahlarını - gösterme halka" şeklinde okuyorlar. Ama ana fikir "zayıf yener güçlüyü" olduğundan bu yorum doğru görünmüyor.

---

24 Kong Zi, XIII.3

Öte yandan 3. meselde işaret edildiği gibi, devlet yönetimi ve toplumsal sorunları konu eden tüm mesellerde olduğu gibi burada da, ülkeyi bireyin karakterinin, toplumsal kavramları da bireyin ruhsal yaşamının, karakterin değişik yönlerinin simgesi olarak yorumlamak olanaklı.

38

Zhuang Zi yapıtlarının pek çoğunda Kong Zi ile "Lao Dan"ı (Lao Tse'yı) tartıştırır. Aşağıdaki de bunlardan biri:

"... Kong Zi: Ana tezim sevgi ve görev duygusudur.

Lao Dan: Sorabilir miyim: Sevgi ve görev duygusu insanın özünde var mıdır?

Kong Zi: Kuşkusuz; ERDEM sevgisiz yetkinleşmez ve görev duygusu olmadan doğmaz....

Lao Dan: ... Sevgi ve özveriyi görev olarak görmek, bencillikle dolu olmaktan başka nedir? Değerli Usta, eğer Sizin korkunuz dünyanın çobansız kalması ise, bakın, güneş ve ay ışığını kendinden alır; yıldızlar ve burçlar kendiliklerinden düzene girerler; hayvanlar kendiliklerinden sürülere katılırlar; bitkiler bitecekleri yeri kendileri seçerler. Siz de Değerli Usta, eylemlerinizde bu ERDEM'i izler ve yazılarınızda bu YOL'u tutarsanız, hedefinize vardınız demektir. Kaybolan oğlunu sokaklarda davul çalarak arayan baba gibi, ille de sevgi ve görev diye tutturmaya ne gerek var? Ah Usta, huzursuz ediyorsunuz insanları!"[25]

Aynı konuda bk.: 18. mesel.

Üçüncü bölümde hükümdarların "yetim", "öksüz" gibi adlar almalarından söz ediliyor. Bu dönemde çeşitli Çin illerinin hükümdarları geleneksel inanca göre kader çarkını çeviren "Gök" karşısında alçakgönüllülüklerini belirtmek için bu tür adlar alıyorlardı. Aynı olguya 42. meselde de işaret ediliyor.

Eski yorumcular "parçaları olmadan araba olmaz" dizesinin asılda bulunmayıp sonradan katılmış olabileceğini ileri sürüyorlar. Çünkü Taoculuk'ta daha çok vurgulanan, bütünün parçalardan fazla bir şey olduğu olgusudur. Oysa görüşümce burada gerçeğin başka bir yanına işaret edilmesi Tao Te Ching'in paradokslu biçemine hiç de ters düşmüyor.

---

25 Zhuang Zi, XIV.7

42

İlk bölümde Taocu Yin-Yang felsefesi özetleniyor: TAO hiçliktir. Buradan "Bir", yani içinde çelişkiler taşımayan Wu Ji - Hiçlik Kaynak çıkıyor. Bundan "iki", yani nesnel karşıtlıkları, Yin ve Yang'ı içeren Tai Ji - Ana Kaynak çıkıyor. Ve "Üçüncü" olarak bu, Qi - yaşam soluğu ile tamamlanıyor.[26] Nihayet bu üçünden "bin bir tür", tüm varlıklar çıkıyor.

Bin bir tür, tüm bu aşamaları üzerlerinde taşıyorlar: Onların "önü", gözle görülür yanları, aydınlıktır, Çince'siyle: Yang'dır. "Ardı", gözle görünmeyen, gizli yanları karanlıktır, Yin'dir. İçleri ise uyum yaratan yaşam soluğu ile Qi ile doludur.

Meselin birinci bölümünde sıralanan simgeler -içerikleri farklı da algılansa- Anadolu heterodoks geleneklerinin biçemini hatırlatıyor. Bundan esinlenen bir çeviriyi Giriş'te, "Yin Yang" bölümünde verdim.

Çince'de fiillerin zaman kipleri belirsizdir. Bu nedenle kimi çeviriler birinci bölümü geçmiş zamanda,

"SÖZ doğurdu Bir'i
Bir doğurdu İki'yi
İki doğurdu Üç'ü
Üç doğurdu binbir türü..."

diye okuyorlar... Ya da Anadolu biçemiyle:

"HİÇ iken Bir olduk
Bir iken iki olduk
İki iken Üç olduk
Üç'ten bin bir tür olduk..."

Bu gerçi -farklı bir içerikle Anadolu geleneğine uyduğu kadar- eski Çin mitolojisine de uyuyor: En başta Kaos'tan ("Gök-Yer"den) Gök ve Yer çıktı. Sonra Yer'den vadiler, vadilerden canlılar çıktı... Ama Tao Te Ching'in felsefesinde -eski söylencelerden kalmış kimi sözler dışında- böylesi bir seferlik bir yaradılış değil, sürekli bir devir vardır: 6, 16, 25, 40. mesellerde de tekrar

---

26 Bk.: Girişte "Te" başlıklı bölüm.

tekrar gösterildiği gibi, "vadi ruhu ölümsüz"dür: Varlıklar TAO'nun bağrından sürekli doğar, yaşar, sonra yine TAO'nun, hiçliğin koynuna geri dönerler. Bu nedenle geniş zamanı yeğledim.

Hükümdarların "yalnız", "yoksul" gibi adlar almaları konusunda bk.: 39. mesel.

Sondan ikinci dize, "güçlü eremez ölümüne" dizesi yorumu çok zor bir dize. Kimi eski yorumcular bunu -Orijinal metne uymamasına karşın- "güçlü eremez doğal - iyi ölümüne" diye okuyorlar: Güçlü insan doğal ölümüyle ölmez, öldürülür. Ya da, güçlü insan tutkulu olduğundan, tutkularının esiri olarak, yaşama doymamış olarak, acıyla ölür...

Başka bir yoruma göre ise "ermek", "sırra ermek" demek. Yani dize "güçlü eremez ölümün sırrına" anlamına geliyor. Buradaki "ölümüne ermek" Bektaşilik'teki "ölmeden ölmek" ile özdeş oluyor...

43

Aynı konuda bk.: 8. mesel, ayrıca 4, 34. meseller.

45

Aynı konuda bk.: 41. mesel.

48

Zhuang Zi'dan: "Sarı Hakan, çevrenler ötesinde geziyordu. Yüksek bir tepeden dünyadaki geliş-gidişi seyre daldı; tılsımlı incisini yitirdi. Bilgiyi gönderdi aramaya, bulamadı. Algıyı gönderdi aramaya, bulamadı. Usu gönderdi aramaya, bulamadı. Benliği unutuşu gönderdi aramaya - benliği unutuş buldu tılsımlı inciyi..."[27]

49

Kong Zi "Başkalarının bana yapmasını istemediğimi ben de onlara yapmamalıyım"[28] der. Lao Tse bir adım daha ileri gidiyor: Kutlu kişinin kalbi

---

27 Zhuang Zi, XII.4

28 Kong Zi, V.ll

yoktur; ona ölçüt onun kendisine nasıl davranılmasını istediği değil, diğer insanların ne istediğidir, yetmiş iki milletin kalbidir onun kalbi...

Devlet yönetiminin pratik sorunlarının baskısı altında olan Kong Zi, Lao Tse'nin bu görüşünü ele alıp eleştirir[29]: "Bir öğrenci sordu: Kötülüğe iyilikle karşılık vermeye ne dersiniz? Usta yanıtladı: Ya o zaman iyiliğe neyle karşılık vereceğim? Hayır, kötülüğe adaletle, iyiliğe iyilikle yanıt vermeli!" Oysa Lao Tse "...iyiliktir ERDEM" diyor, "TE'da, insan doğasında vardır iyilik - nasıl iyi olmayayım ki?"

Sondan bir önceki "yetmiş iki milletin gözü kulağı onda" dizesini kimi yorumcular, "kutlu kişinin bu sınırsız iyiliği karşısında herkesin ağzı açık kalır" gibi anlıyorlar.

50

"Çıkış" ve "giriş", TAO'dan çıkış ve ona dönüştür. İkinciden dördüncüye kadar dizeler farklı yaşam biçimleri olarak anlaşılabileceği gibi, insanın gençlik, olgunluk ve yaşlılık dönemi olarak da yorumlanabilir. Her iki halde de toplam, onda dokuz ediyor. Ancak geri kalan onda birdir "doğru yaşamayı bilen", "yaşamı dolu dolu yaşayayım" diye huzurunu bozmayan insanlar. Doğru yaşamayı bilenler ise yaşlarından bağımsızlaşıyorlar.

Bu meselin tümüyle farklı başka bir yorumu "dinsel Taoculuk" uygulamalarında son derece önemli bir iz bıraktı: Sonraki yüzyıllarda Taocu keşişlerden kimileri -meselin tümüne uymasa da- "onda üç" sözcüklerini "on ve üç" olarak yorumladılar, bundan on üç "yaşam gücü", on üç "ölüm gücü" ve insanın bedeninde "on üç ölümcül zayıf yer" olduğu sonucunu çıkardılar. Buna dayanarak yüzyıllar boyunca ölümsüzlük iksirleri, ilaçlar ve zehirler geliştirildi, insan anatomisi araştırıldı. Bu geleneğin bir sonucu da 19. Yy.'da İngilizlere karşı ayaklanan "Boksörler isyanı"nda, savaşan Taocu keşişlere kılıç işlemediği inancı oldu...

54

Kong Zi'da toplumsallığın düzlemleri "kişi-ev- ülke-dünya -tüm Çin ülkeleri-" diye sıralanır. Lao Tse ülke yerine farklı bir sözcük almış, bundan ötürü -eski Moğol-Türk devletlerinde, örneğin "İlhan devleti"nde kullanılan

---

29 Kong Zi, XIV.36

sözcükle- “il” olarak çevirdik; özünde aynı. Asıl ilginç olanı, Lao Tse’nin bunlara “köy”ü eklemesi.

İkinci bölümdeki “kendinle tanı insanı...” sözleri için, bk.: Giriş’te Zhuang Zi’nın “balıkların sevinci” üzerine Hui Shi ile tartışması: “Balıkların sevincini ben kendi sevincimden biliyorum!”

55

30. meselden yanlışlıkla karıştığı sanılan son üç dize burada bütüne daha uygun olarak yineleniyor.

56

“çıkışlarını kapa
deliklerini tıka...”

Zhuang Zi’nın yedinci kitabının yedinci öyküsü:

“Güney denizinin hükümdarı Sabırsız’dı. Kuzey denizinin hükümdarı Savruk’tu. Orta’nın hükümdarı ise Kaos’tu.[30] Savruk’la Sabırsız sık sık buluşurlardı Kaos’un ülkesinde ve Kaos dostça davranırdı onlara hep. Savruk’la Sabırsız nasıl öderiz onun bu iyiliğini diye düşündüler. Dediler ki, bütün insanların yedi deliği var, görmek, işitmek, yemek, solumak için, bir onun yok. Bu delikleri ona da açmaya çalışalım. Böylece her gün bir delik açtılar Kaos’a. Yedinci gün Kaos öldü.”[31]

Aynı konuda bk.: Sonda ‘Yin Fu Jing”, 5. mesel.

5'inciden 8'inciye kadar olan diziler için bk: 4 mesel ve açıklaması

57

Yasaklar ve emirlerle halkı yıldırmanın doğru bir yol olmadığı görüşünü Kong Zi da bir yere kadar paylaşıyordu: “Emirlerle yönetip cezalarla düzenlersen halk yılgın ve utanmaz olur. ERDEM’le yönetir ahlakla düzenlersen halk utanmayı öğrenir ve iyiye yönelir.”[32] Ama gerek “ahlak”, gerekse “yö-

---

30 Sabırsız, Savruk, Kaos; "Şu", "Hu", "Hundun".

31 Zhuang Zi, VII.7. Aynı zamanda bk.: "Han Şan...", s. 69.

32 Kong Zi, II.3

netme" ve "düzenleme" çabalarının kendisi huzursuzluğun asıl kaynağı Lao Tse'ya göre!

58

Ortalardaki "kim bilir sınırını?" sorusu hem "Kim tanır kendi sınırlarını?", hem de "Kim bilir mutluluk ile mutsuzluk arasındaki sınırı" anlamına geliyor.

60

Büyük ülkeyi yönetmek yüksek duyarlılık ister: Parçalamadan, yakmadan, sanki küçük bir balık kızartırmış gibi.

İlk iki dizede başlayan paradokslu biçem giderek hiciv düzeyine varıyor:

Asıl tehlikenin büyüğü, asıl sakınılması gereken şey "hortlaklardan" da önce, insanlığa hizmet etme aşkıyla hortlaklara savaş açan kutlu kişiden gelebilecek zarar!

61

Han kralları, özellikle İÖ 179-157 yıllarında kral olan Han Wen Di, Taocu olarak tanınıyorlardı. Söylenceye göre Han Wen Di, "doğru YOL'da", barışçı ve alçak-gönüllü bir politika güttü. Anlatılanlar her halde abartmalı da olsa - Nitekim bk.: 74. meselin açıklaması-, bu dönem Çin tarihinde görece sakin bir dönem oldu. Gerek Han kralı ile Çin illerinin hükümdarları arasında, gerekse ülkenin kuzeyindeki Hun'larla (Xiung Nu'larla) görece barışçı ilişkiler kuruldu. Bunun yanı sıra Han Wen Di tarihte kanaatkâr özel yaşamı ve tutumlu ekonomik politikasıyla da tanınmıştır.

62

Mahayana Budizmi'nin Amida Buda geleneğinin kurucularından olan Shinran'a sorarlar "Kötüler de kurtulabilir mi? Amida Buda'nın arık ülkesine (cennete) varabilir mi?" Shinran yanıtlar: "İyiler bile kurtulabilir! Kötüler kurtulamaz olur mu hiç?"[33]

---

[33] Tannishyo III.1

Kötülere karşı hoşgörü konusunda bk.: 49. ve 63. mesel. Bu konuda Kong Zi'nın görüşü için bk.: 49. meselin açıklaması.

63

"Öfkeye karşı ERDEM" ve "kötülüğe karşı iyilik" konusu yineleniyor. Bk.: 49. ve 62. meseller. Kong Zi'nın görüşü için bk.: 49. meselin açıklaması.

65

Halkı bilgiden uzak tutmak konusunda bk.: 3 ve 36. meseller.

66

TAO'nun simgesi olarak su için aynı zamanda bk.: 4, 8, 34, 43. meseller.

69

Savaştan kaçınma, silahlardan uzak durma konusunda bk.: 30, 31. meseller.

71

"bildiğini bilmemek eksiklik": insanın canlılardan biri oluşundan, doğanın tümü ile uyumundan, TE'dan kaynaklanan doğal özbilgi söz konusu. Bk.: Giriş'te Zhuang Zi'nın "balıkların sevinci" öyküsü.

Çok-anlamlılık "bing: eksik, eksiklik, eksiltmek / hasta, hastalık, hastalanmak" sözcüğünden ve bunun iki kez üst üste kullanılarak kendini değillemesinden kaynaklanıyor. Böylece aynı sözlerle huzura ermenin iki karşıt yolu gösterilmiş oluyor: Biri "eksiğini eksiltmek, gidermek" - adım adım eksiklerini tutkularını azaltarak onlardan kurtulmak. Diğeri bir tür homöopatik terapi yöntemi: "hastalığını hastalanmak" - eksiklerini, tutkularını göz ardı etmeyip kabul ederek, onları bilinçli yaşayarak aşmak. Her iki yöntem de gerek Taoculuk ve Zen gibi geleneksel yollarda, gerekse modern psikolojide uygulanıyor. Bu iki ayrı anlamı çeviride (A), ve (B) almaşıklarında verdik.

Bu mesel de birbirinin tümüyle karşıtı olan iki anlam taşıyor. 3. ve 4. dizeleri hece hece çevirecek olursak:

夫	*fu-*	
唯	*-wei*	ancak eğer ki
病	*bing*	eksiltmek - hastalanmak
病	*bing*	eksiklik - hastalık
是	*shi-*	
以	*-yi*	o zaman
不	*bu*	değil
病	*bing*	eksik - hasta

"Bing bing! - Eksiğini eksilt! - Hastalığını hastalan!" sözü 22. meselde de geçiyor ve orada bunun eski bir atasözü olduğu belirtiliyor.

Kimi kaynaklarda dizeler farklı dizilmiş: Bunlarda buradaki 5. ve 6. dizeler 3. ve 4. dizelerden önce geliyor ve 7. dize tümüyle düşüyor...

74

Lao Tse "ölümün sahibi"nin kim olduğunu söylemiyor. Ancak Taoculuğun -belki daha eski- diğer klasik eseri Yin Fu Jing'de, ölümün Gök'ten kaynaklanırsa uyum yaratacağına, yerden kaynaklanırsa korkunç felaketlere yol açacağına işaret ediliyor.[34] Demek Taoculuk'ta "ölümün sahibi", eski inanca göre kader çarkını çeviren "Gök"tür.

Ama Çin tarihinin hiçbir döneminde ölüm cezasının kaldırıldığı olmadı. Özellikle Taocu krallar ve onların çevresindeki yorumcular için bu meselin yorumu zorluk yaratıyordu. Bu nedenle resmi yorumlarda "ölümün sahibi"nin cellat ya da ölüm cezası vermeye yetkili mahkemeler olduğu belirtiliyor, bu dizelerin ölüm cezasını değil, ölümle öç almayı ve kan davalarını kınadığı söyleniyor; "kim cesaret eder buna" dizesi de, "kim cesaret eder ölüm cezası vermeye" diye değil de, "ölüm cezası karşısında kim cesaret edebilir uğursuzluk etmeğe" diye yorumlanıyor! Ama Tao Te Ching'in tüm çok anlamlılığına karşın, her halde bu yorum hem bu meselin, hem yapıtın tümüne ve hem de Taocu görüşün özüne ters düşüyor.

77

Çin yayı gerili olmadığı zaman arkaya bükülüydü. Yayı gererken yayın iki ucunun arkadan öne bükülerek bağlanması gerekiyordu.

---

34 Bk.: Kitabın sonunda "Yin Fu Jing", 4. mesel

TAO'nun fazladan alıp eksiği tamamlaması konusunda bk.: 22. mesel. Burada bunu insanların toplumsal normlarını hicveden bir paradoks izliyor...

78

Törenle tohum kurban etmek her ülkenin hükümdarının ayrıcalığıydı. Halkın günahlarını yüklenmek, Hıristiyanlıkta İsa'nın çarmıha gerilirken tüm günahkârların cezasını üstüne almasını hatırlatıyor. Bu, eski Çin mitolojisinde de vardı. Söylenceye göre Zhou hanedanının kurucusu başa geçtiğinde Gök'e "Halkımın günahları varsa, hepsinden beni sorumlu tut" diye seslenmişti.[35]

Son dize bir yorumuyla yine hiciv içerikli bir paradoks: Atasözü halkın günahlarını, ülkenin acılarını üstüne alan dünyaya hükümdar olur diyor ama toplumsal gerçeklik böyle değil, "doğru sözler tersi gibidir". Benzeri bir hiciv 77. meselde de vardı.

80

Zhuang Zi "insan gücünü kat kat artıran araçlar" üzerine şu öyküyü anlatır:

Kong Zi'nın en yetenekli öğrencisi Zi Gung bir gün yaşlı bir köylüye rastlar. Köylü bostanını sulamak için kuyuya inmekte, her seferinde bir kova su çıkarıp tarhları sulamaktadır. Zi Gung köylüye yol göstermek ister:

"...Zi Gung dedi ki: Tahta bir kaldıraç alırsınız, arkasına bir ağırlık bağlarsınız, önü hafif kalır. Bununla kısa zamanda istediğiniz kadar su çekersiniz...

"İhtiyar öfkelendi: Benim ustam derdi ki, makine ile çalışanın yaptığı iş de makineleşir. Yaptığı iş makineleşenin kalbi de makineleşir, kalbi makineleşenin saflığı, basitliği gider. Saflığını, basitliğini yitiren kişi huzursuz olur. Huzursuzluk ise doğru YOL'da yaşamla uyuşmaz. O Sizin anlattığınız aracı ben de bilirim, ama kullanmaktan utanç duyarım... Gidin Efendi, alıkoymayın beni işimden!"[36]

Ama bu dize "yüzlerce araç" ya da "birliklerde kullanılan araçlar" diye de okunabilir. Bu ikinci okunuşuyla "savaş araçları" kastedilmiş oluyor.

---

35 Kong Zi, XX,1

36 Zhuang Zi, XII.11

Yazı yerine "düğümler atmak" yönteminin Peru'daki kimi İndio toplumlarında olduğu gibi Çin'de de tarih öncesi dönemlerde kullanılan basit bir iletişim biçimi olduğu anlaşılıyor.

81

Kitab-ı Mukaddes'te Tanrı, Peygamber Yeşaya'ya "Bilgelerin bilgeliğine son vereceğim, yok edeceğim usluların usunu!" diye seslenir. Yeni Ahit'te de Aziz Pavlus "Nerede zeki insanlar, nerede okumuş kişiler? Nerede şu dünyanın bilgeleri? Tanrı bu dünyanın bilgeliğini deliliğe çevirmedi mi?" diye alaya alır yetenekleri ve bilgeliğiyle övünenleri.[37]

Ortodoks dinler insanı dünyevi hükümdarlar olan "us" ve "yetenek"in otoritesini reddetmeye çağırırken onu yalnız bırakmamakta, boyun eğebileceği yeni bir otorite göstermekle vicdanını rahatlatmaktadırlar: Evrenin üstünde antropomorf nitelikleriyle taht kurmuş, mutlak irade ve iktidar sahibi, kişilikli bir Tanrının hükümdarlığı ve otoritesi.

Oysa Taoculukta böylesi bir hükümdar, bir otorite de yok. Lao Tse'nin dizeleri okuyucuyu usun ve yeteneğin hükümdarlığına başkaldırmaya çağırırken, ona sarılabileceği yeni bir otorite de göstermiyor, kendi doğasıyla yüz yüze bırakıyor. Bu dünyayı terk etmeye çağırmıyor, usun, bilginin, iyi ve kötünün, karşıtlıkların ötesinde yüreğini dünyanın sırrına açmaya çağırıyor. Bu sırrı, dış dünyanın ve geçmişin biçimlendirdiği karakterinin ötesinde, kendi öz doğasında bulmağa çağırıyor...

---

[37] Yeşaya, 29.14; Korint mektubu 7.20

Lao Tse Konfüçyüs'le (Kong Zi) Tartışıyor.

TARİHSEL KOŞULLAR

Tao Te Ching (Pin Yin yazılışı Dao De Jing, okunuşu yaklaşık Dav Dı Cing) hakkında eski çağlardan beri çok şey yazılmış, ama hâlâ pek az şey kesinlikle biliniyor. Lao Tse'nin (Lao Zi, okunuşu Lav Dzı) hangi tarihlerde yaşadığı, yapıtın ne zaman yazıldığı tartışmalı. Kimi tarihçiler bunu İÖ. 4. ya da 3. yüzyıla yerleştirirlerken, kimileri de Tao Te Ching'in İran'da Zerdüşt, Hindistan'da Buda Şakyamuni ve Çin'de Kong Zi'nın (Konfüçyüs'ün) yaşadığı yüzyıl olan İÖ. 6. yüzyılda yazıldığını; Lao Tse'nin Kong Zi'dan 50 yıl kadar daha yaşlı olduğunu söylüyorlar. Taocu gelenek bu ikinci tezi benimsiyor.

Lao Tse'nin Kong Zi ile buluşmaları üzerine yaşayan pek çok öykü var. Çin tarihi üzerine eski bir İran kaynağına göre Lao Tse İÖ. 604'de doğmuş. Hakkında yazılı güvenilir en eski kaynaklar Taocu bilge Zhuang Zi'nın öğrencilerinin İÖ. 3. Yüzyılda onun adına yazdıkları felsefe tarihi ile İÖ. 163-85 yıllarında yaşayan Çin tarihçisi Si Ma Qian'in kroniği. "Lao Tse", İhtiyar Bilge demek. Zhuang Zi'nın yazılarında ve felsefe tarihinde Lao Tse -yetişkinlik adı ya da ölümünden sonra verilen şeref namı olan- Lao Dan adıyla anılır.

Lao Tse ve Kong Zi'nın yaşadıkları yıllar, Çin de Zhou krallığı egemenliğinin çökmeğe başladığı döneme rast geliyor:

İÖ. 16. Yy.'dan 11. Yy'a kadar Çin'de bir aşiret federasyonundan çıkmış, gevşek bağlarla bağlı bir politik birlik olan Shang-Yin krallığı vardı. Bu dönemde Çin kültür ve uygarlığı büyük adımlar attı. Bugünkü Çin yazısının temeli olan düşün-simgeler ilk kez bu dönemde doğdu.

İÖ 11. Yy. sonlarında Zhou krallığı batıdan saldırarak ülkeyi ele geçirdi. Zhou kralları, önce aşiretlerin geleneksel yönetimlerinin yanına atadıkları, giderek bu ülkelerin prensleri, hükümdarları olan komutanlara dayanan merkezi bir yönetim kurdular. Öte yandan Shang-Yin toplumundan devralınan kültürel ve moral değerlere sahip çıktılar. Otoritelerini geleneksel töreler, dinsel törenlerle temellendirdiler.

Ancak giderek güçlenen mahalli yönetimler, önce "krala karşı saygısızlıkları cezalandırma" bahanesi ile birbirlerine karşı, sonra da giderek merkezi krallığa karşı savaşmağa başladılar. İÖ. 5. Yy.'da ülkenin birliği tümüyle

dağıldı, Üç yüzyıl süren, halk için büyük acılarla dolu bir "Savaşan krallıklar dönemi" başladı.

İÖ. 221'de Qin krallığı tüm diğer krallıkları ve prenslikleri ele geçirdi, Zhou krallığını da kesin bir yenilgiye uğrattı, halka karşı olağanüstü terör ve şiddet uygulayan yeni bir totaliter düzen kurdu.

Qin egemenliğinin ömrü uzun olmadı. Ağır baskılar karşısında tüm ülkeleri ayaklanmalar sardı. İÖ 206'da Chin Krallığı yıkılarak Han Krallığı kuruldu. Han hanedanının egemenliği dört yüz yıl kadar, İS. 220 yılına kadar sürdü.

Lao Tse ve Kong Zi

Çin'de felsefenin gelişip yapılanması, Zhou krallığının zayıflaması ve çökmesi dönemine rastlar. Savaşan krallıklar dönemi ile Felsefe tarihindeki "Yüz felsefe okulu" dönemi -yüz yıldan az bir gecikmeyle- örtüşür. Lao Tse ve Kong Zi işte bu iki dönemin de arifesinde yaşadılar. Zulmün, huzursuzluğun, halkın acılarının giderek artışına tanık oldular.

Kong Zi, kurtuluşu eski geleneklerde ve buna uygun olarak Zhou krallığının tartışmasız otoritesini, o dönemin merkezi feodal toplumsal düzenini yeniden pekiştirmekte görüyordu. Bu amaçla eski gelenek ve töreleri araştırdı, klasik metinleri toplayıp inceledi. Bunlardan politik ahlaksal sonuçlar çıkarıp uygulamaya çalıştı. Bir süre -başarıyla!- bir bölgenin son derece otoriter valisi oldu. Ama politik entrikalar ortamında bu uzun sürmedi. Görüşlerini benimseyip gerçekleştirecek bir hükümdar, bir prens aramaya girişti. Bu olmayınca ülkenin selameti için bildiklerini geleceğe miras bırakmaya karar verdi. Bu amaçla bir okul kurarak öğrenciler yetiştirmeğe başladı.

Lao Tse ise toplumdaki çürümenin ahlak dersi verme ve politik önlemler almayla giderilemeyecek kadar derin olduğunu düşünüyordu. Tersine, tüm töreler, kurallar, ahlak, politik girişimler kötülüklerin asıl kaynaklarıydı, insanların doğallıklarına dönmeleri, her türlü tutku ve bencillikten kurtulmaları, toplumsal norm ve değerlerden vazgeçmeleri gerekiyordu. Gösterdiği yolu kimsenin izlemek istememesi, Lao Tse'da Kong Zi'da olduğu gibi hayal kırıklığı yaratmadı. O, etrafına öğrenciler toplayıp bir okul kurmaya da çalışmadı...

Lao Tse ile Kong Zi'nın görüşmeleri üzerine Taocuların birçok söylenceleri var. Bunlara göre Kong Zi, Lao Tse'yı ziyaret ederek onun bilgisine baş-

vurur. Lao Tse onun gururlu ve girişimci tutumunu eleştirir. Kong Zi sarsılmış ve Ustaya derin şekilde hayran kalmış bir halde öğrencilerinin yanına döner. Lao Tse'nin bir "ejderha" gibi olduğunu anlatır... Bu özet çerçevesinde pek çok değişik öykü var. Bunların pek çoğu da Zhuang Zi'nın yazdıkları.

Söylenceye göre Lao Tse ülkede huzursuzluğun egemen olduğunu görünce Zhou Krallığının arşivciliği görevini bırakıp ülkeyi terk eder. Ancak sınırda, sınır bekçisi Guan Lin Yin Xi'nin ("Sınır Komutanı Xi") ricası üzerine, bilgeliğinin gümrüğü olarak öğretisini yazıp bırakmağa razı olur. Tüm bildiklerini yaklaşık beş bin düşün-simgede özetleyip Tao Te Ching'i yazar...

Bu öyküyü ünlü Alman ozanı Bertolt Brecht de bir şiirine konu etmiş. Şiirin son dizelerinden, Brecht'in önceleri tüm Tao Te Ching'i çevirmeyi amaçlamış olduğu anlaşılıyor...

Zhuang Zi, Lao Dan'ın ülkeyi terk edişinden söz etmiyor. Yalnız onun felsefe tarihinde de Gu- an Lin Yin Xi'nin adı geçiyor; ama Lao Dan'ın arkadaşı ve onunla eşdeğerli bir Taocu filozof olarak.

Yapıt üzerine

Tao Te Ching, Çin yazınını çok eskiden beri etkilemiştir. İlk alıntıya Kong Zi'nın Tao Te Ching'e yönelen bir eleştirisinde -öğrencilerinden naklen- rastlıyoruz.[38] Lie Zi'nın öğrencilerinin İÖ. 4. Yy.'da onun adına derledikleri klasik yapıtta da Tao Te Ching'in 16 bölümüne -gerçi kaynak belirtmeden, ya da başka kaynaklar göstererek- yer veriliyor.[39] Ama o dönemde genellikle alıntıları belirtmek ve kaynak göstermek geleneği bulunmadığından, bu dizelerden kimilerini hem Lie Zi hem de Lao Tse daha eski kaynaklardan alıntı olarak almış da olabilirler.

"Yüz Felsefe Okulu" döneminde, açıklamalarda yapıtlarına sık sık başvurduğumuz Taocu filozof Zhuang Zi (İÖ. 365-290), Tao Te Ching'i kendi felsefesinin temeli yaptı. Yapıtlarında Lao Tse "Lao Dan" adıyla anılıyor. İÖ. 230 yılında Han Fe Zi 6. ve 7. kitaplarını tümüyle Lao Tse'nin yapıtına ayırdı ve kaynak göstererek 22 meseli aktarıp yorumladı. Ancak Han Fe Zi "insanların doğuştan kötü" olduklarını[40] ileri süren totaliter "yasacılık" felsefe oku-

---

38 49. mesel'in açıklaması.

39 Bk.: 6. meselin açıklaması.

40 Buna karşılık bkz.: 49. mesel ve açıklaması.

lundandı. Qin krallığının hizmetine girerek halka karşı terör ve şiddetin ideolojik temelini kurmuştu.

Qin hanedanını izleyen Hankralları Taoculuğa büyük yakınlık duyuyorlardı.[41] Söylenceye göre ilk kez Ho Shang Gung adlı bir bilge Tao Te Ching'i ve kendi yazdığı bir yorumunu Kral Han Wen Di'ye armağan etmiş, yapıtı ilk kez bugün tanındığı biçimde 81 mesele ayıranın da Ho Shang Gung olduğu söyleniyor... Ama bu kitap günümüze kalmamış, yazarı hakkında da bundan başka bir şey bilinmiyor.

Han Wen Di'den sonra kral olan oğlu Han Jing Di'nin kendisi de Lao Tse'nin kitabına bir yorum yazdı ve ilk kez yapıta "Tao Te Ching" adını verdi. Aynı tarihlerde filozof Huai Nan Zi da Lao Tse'nin yapıtını tarihsel örnekler vererek yorumladı. Bu yapıtta Tao Te Ching'in 41 meseli bulunuyordu. Yine Han Krallığı döneminde çok genç yaşta felsefi yapıtlar veren, ama 24 yaşında ölen Wang Bi bugün de belirleyici sayılan bir yorum yazdı.

Tüm klasik yapıtlar gibi Tao Te Ching de el yazmasıyla çoğaltılıyordu. Bu nedenle hatalar yapılıyor, kimi zaman da bilinçli değişikliklere uğruyordu. Nihayet kitabın ilk ağaç baskısı İS. 10. Yy. sonlarında, Sung hanedanı döneminde yapıldı.

Yakın tarihte, 1973 yılında Ma Wang Due'de Han kral ailesinden bir asilin me-zarında yorumsuz, ipek üzerine eski stil imlerle yazılmış, eksiksiz iki Tao Te Ching rulosu bulundu. Bunların İÖ. 190 ve 180 yılları arasında yazılmış olduğu anlaşılıyor. Bu güne dek bulunan en eski eksiksiz metin bu. Bundan, yapıtın sözlerinde pek çok küçük değişikliklere uğradığı, ama içeriğinin genellikle korunmuş olduğu anlaşılıyor. Çevirimizde bu metni büyük ölçüde göz önüne aldık.

Etkileri

Savaşan krallıklar döneminde Kong Zi'nın öğrencisi Mong Zi (Mensiyüs) onun öğretisini geliştirmiş, "Zhou hanedanına sadakat" ilkesinden bağımsızlaştırmış, bir bakıma demokratikleştirmiş, her yönetim için kullanışlı bir ahlak felsefesi haline getirmişti. Mong Zi, "doğa insanı felsefesi" diye söz ettiği Lao Tse felsefesinin kesin karşıtıydı. Kong Zi ve Mong Zi'nın öğretisi yüzyıllar boyunca Çin'in resmi devlet ideolojisi oldu.

---

41 Bk.: 61. meselin açıklaması.

Bunun karşıtı olan Lao Tse ve Zhuang Zi'nın öğretisi ise, Han döneminin ilk krallarını bir yana bırakırsak, hiçbir zaman resmi devlet ideolojisi haline gelmedi. Toplumsal değerleri ve yöneticilerin otoritesini insanlığın tüm acılarının kaynağı saydığını düşünürsek, buna şaşmamak gerek. Tao Te Ching, bir Çin yüksek memurunun mutlaka tanıması gereken resmi klasiklerden sayılmıyordu. Yine de Çin aydınları arasında çok yaygın olan bir yapıt olarak kaldı, yöneticilerin görüşlerini, uygulamalarını, toplumsal yaşamı açıkça öne çıkmaksızın her zaman etkiledi.

Sonraki dönemlerde Hint bölgesinden gelen rahipler Çin'e Budizm'i getirdiler. Tao Te Ching felsefesi ile Budizm arasındaki derin felsefi benzerlik etkisiz kalmadı. Söylenceye göre 5. Yy.'da Hindistan'dan Doğu'ya gelen Bodidarma (Bodhidharma) adlı bilge, Zen Budizm'ini kurdu. Zen'de Tao Te Ching felsefesi ile Budizm birleştiler. Giderek Zen tüm Doğuya, Japonya, Kore ve Çin-hindi'ne yayıldı.

Zen, gerek Çin, gerek Japonya, gerekse diğer ülkelerde aydın çevreler arasında tutunmuştu. Ama bunun yanı sıra Lao Tse'nin felsefesi baştan beri halk arasında da etkili oldu: Tao Te Ching, kendi döneminin modernizmine karşı çıkması ve insanı doğallığına dönmeğe çağırması nedeniyle, halkın doğal inançlarına, yaygın Şamanist geleneklere de uygun düşüyordu. Taocu felsefenin popüler bir biçimi ile Şamanizm'in birleşmesinden bugün "Taoculuk" diye bilinen halk dini oluştu. Ama bugün halk arasında en yaygın din olarak bilinen Taoculuk ile Lao Tse ve Zhuang Zi'nın Tao'cu felsefesini ayırt etmek gerek. Dinsel Taoculuk Lao Tse'yı ölümsüzlüğe ermiş kutsal bir insan olarak görür; bilinci edimsizlikle arıtmaya yönelmesi ve meditasyon uygulamalarıyla da Tao Te Ching felsefesiyle birleşir. Ama öte yandan pek çok Taocu keşişin büyücülüğe, falcılığa, altın ve hayat iksiri yapmak için simyacılığa yönelmesiyle de edimsizlik ilkesinden uzaklaşır.[42]

Si Ma Qian'in kroniğinde Lao Tse

"Lao Tse, Qu ülkesinde, Ku beldesinin Li bölgesinin Qu Ren köyünde doğdu. Soyadı Li, çocukluk adı Er (Kulak), yetişkinlik adı Bo Yang (soylu ışık), ölümünden sonra aldığı ad Dan'dır (uzun kulak). Zhou krallığının arşivcisi olmuştur.

---

42 Örneğin bk.: 50. meselin açıklaması.

Kong Zi eski gelenekleri öğrenmek için Zhou krallığına, Lao Tse'ye geldi. Lao Tse ona dedi ki: Sizin sorduklarınız ancak kemikleri bile çoktan çürümüş insanların sorunları. Onlardan bugüne kalan yalnızca sözcüklerdir. Arif kişi zamanını bilir, arabası gelince biner, gelmezse de çıkınını toplayıp gider. Derler ki, tüccarın iyisi malını öyle saklarmış ki, onu gören yoksul sanırmış. Arif ve ERDEM'li kişi de odur ki, gören budala sanır, iyisi mi, Siz vazgeçin şu gururlu, hırslı, kibirli halinizden, bırakın şu yakışıksız çabalarınızı, hiç yararı olmaz bunların. Söyleyeceklerimin hepsi budur, Size bundan başka söylenecek sözüm yok!

Kong Zi gitti ve öğrencilerine dedi ki: Kuşları bilirim, uçarlar. Balıkları bilirim, yüzerler. Hayvanları bilirim, koşarlar. Koşanı tuzağın ağı yakalar. Yüzeni oltanın iğnesi tutar. Uçana avcının oku erişir. Ama ya ejderhalar? Ya onlar nasıl yükselir rüzgârların bulutların üstüne de göğe ulaşırlar, bunu bilemem. Lao Tse'yi gördüm bu gün. Düşündüm: Acaba o da ejderha gibi mi?
Lao Tse, YOL ve ERDEM'i izlerdi, gözlerden ırak kalır, isimsizliği yeğlerdi. Zhou krallığının hizmetinde uzun yıllar çalışıp devletin nasıl dağılıp gittiğini gördükten sonra ülkeyi terk edip gitti. Sınırda Guan Ling Yin Xi ('Sınır Komutanı Xi') kesti yolunu. 'Gidiyorsunuz, öyle mi Usta? Lütfen bir iyilik edin de düşüncelerinizi yazın bize.' Bunun üzerine Lao Tse beş bin düşün-simgelik bir kitap yazdı, iki bölüm halinde YOL ve ERDEM'i anlattı. Sonra gitti uzaklara; nerede tamamladı yaşamını, bilmiyor kimse."

BERTOLT BRECHT
LAO TSE'NİN GÖÇMENLİK YOLUNDA TAO TE CHING'İ YAZIŞININ ÖYKÜSÜDÜR

1

Yaşı yetmişi bulunca ve düşünce elden ayaktan
Sonunda huzuru aradı usta
Çünkü ülkede iyilik zayıf düşmüştü yine
Ve yine artmıştı gücü kötünün.
Ve bağladı çarıklarını.

2

Ve topladı çıkınına ne gerekli gördüyse:
Çok değil. Ama şunu da alayım, bunu da derken,
Çubuğunu, her akşam tüttürdüğü,
Sık sık okuduğu kitabı...
Göz kararı bir miktar ekmek aldı, beyaz hamurdan,

3

Hazla baktı bir kez vadinin güzelliğine ve hemen
Unuttu sapınca öküzü dağ yollarına.
Pek memnundu hayvan taze çimenden
Geviş getirerek taşırken ihtiyarı.
Zaten acelesi yoktu onun da.

4

Ama dördüncü gün taşlı yollarda
Bir sınır bekçisi çıktı önlerine:
"Gümrüklük değerli malın neyin var?" -"Hiç."
Öküzü süren oğlancık, "Öğretmendi," dedi,

Anlaşılmıştı.

5

Ama keyfi iyiydi ki adamın
Sordu "Çıkarabildi mi bari bir şeyler?"
Çocuk yanıt verdi: "Yumuşak suyun akıp
Yendiğini buldu sonunda katı taşı.
Anladın ya, yenildiğini yani güçlünün."

6

Sonra çekti başını öküzün
Gün batmadan varmak için bir hana.
Üçü bir kara kaya ardında gözden yiterken
Birden koşmaya başladı adam
Bağırarak "Hey, sen, bir dur bakalım!

7

Ne dedin ihtiyar, ne olmuş suya?"
İhtiyar durdu baktı: "Merak mı ettin?"
Adam yanıtladı: "Basit bir gümrükçüyüm,
Ama kim kimi yener, ben de bilmek isterim.
Bildiğin bir şey varsa, anlat!

8

Yaz bana! Yazdır çocuğa!
Böylesi bilgiyi alıp gitmek olur mu?
İstediğin kâğıtsa, mürekkepse söyle.
Akşam yemeğiyse: Şurada evim.
Nasıl, anlaştık mı?"

9

Omuzu üstünden baktı ihtiyar
Adama: Yamalı mintan. Ayakları çarıksız.

Alnı buruş buruş.
Hayır yenenlerden değildi karşısındaki.
Mırıldandı ihtiyar, “Sen de mi?”

10

Artık nazik bir ricayı reddedemeyecek
Kadar ihtiyardı anlaşılan ihtiyar.
Çünkü yüksek sesle “Soru soranlar,
Hak ederler,” dedi, “yanıt almayı.” Çocuk ekledi,
“Hava da soğudu zaten!”
“Pekâlâ, bir mola vereceğiz demek.”

11

Ve indi öküzün sırtından ihtiyar
iki kişi yedi gün durmadan yazdılar.
Ve yiyecek getirdi gümrükçü (söverek
Kaçakçıların ardından her gün).
Ve tamamlandı sonunda,

12

Ve bir sabah çocuk
Seksen bir mesel verdi gümrükçünün eline
Ve biraz da azık alıp teşekkürle-
Kayboldular o kara kayanın ardında.
Deyin şimdi: Bundan nazik olabilir mi insan?

13

Ama yalnız bilgeye yönelmesin övgüler,
Adı şu kitabın kapağını süsleyen!
Çünkü hikmeti bilgeden almak da marifet.
Demek gümrükçüye de teşekkür borçluyuz ki
Dile gelmiş bilgeliği bilgenin.

嬰兒現形圖

Kutlu Kişi

YİN FU JİNG
-SIRLAR KİTABI-

Son sözü, Taocu geleneğin Tao Te Ching'den de daha eski olduğu sanılan bir yapıtına verelim: Yin Fu Jing. Yazarı ve yazıldığı tarih bilinmiyor. Adının tam anlamı "Gizli Tümleyiciler Kitabı". Bu ad, onun zahiri bilginin eksiğini tamamlayıp tümleyen sırları içerdiğini dile getiriyor. Elimizde Çince kaynağı olmadığından bu çeviriye ünlü Alman Sinolog Richard Wilhelm'in Almanca-ya çevirisini temel aldık.[43] Dipnotlar da, tersi belirtilmiyorsa, onun dipnotla-rı.

1

Göğün ANLAM'ını görmek,
Göğün değişimini kavramak:
İşte en yüce şey.

2

Göğün beş zorbası var;[44]
Kim görürse bunları hayat dolar.
Bu beş zorba benliğin içindedir;[45]
Kim yöneltirse onları göğe
Alır evreni avucu içine
Ve doğayı yaratır benlik.

---

[43] Liä Dsi - Das wahre Buch vom quellenden Urgrund Eugen Die- derichs Verl., München 1992, s. 16-20.

[44] Anlaşılan göğün beş etkisi söz konusudur: Yağmur, açıklık, sıcak, soğuk, rüzgâr. Bunun karşılığı unsurlar ise şunlardır: Tahta, metal, ateş, su, toprak. Bunlar ancak birbirle-rini yok ederek var olduklarından "beş zorba" deniliyor.

[45] İnsan beş duyusuyla -işitme, görme, koklama, tatma, dokunma- ve beş iç organıyla -yürek, karaciğer, mide, akciğer, böbrekler- mikro-kozmos olarak evrendeki tüm süreçlere ortaktır.

3.
Göğün en derin özü: insan;
Göğün dönen çarkı: insan yüreği.
Göğün ANLAM'ını belirleyen:
İnsanın yeri.

4.
Gök ölüm çarkını işletirse,
Yıldızlar koşar, burçlar döner;
Yer ölüm çarkını işletirse,
Ters döner gökle yer ve yıkılır;
Birlik olursa gökle insan,
Tüm doğanın temelleri kurulur.

5.
İç yaşam, usu da bilir çılgınlığı da,
Büzülüp gizlenmeyi de.
Dokuz deliğin günahının kaynağı
İlk üçüdür ki
Kızıştırmayı da bilir yatıştırmayı da.[46]

6.
Ateş tahtadan doğar:
Bir esti mi rüzgâr, yener onu mutlak.
Sahtekârlık devletten doğar:
Baş kaldırdı mı zaman, yıkar onu mutlak.
Bunu görüp de düzeltebilirse kişi,
Kutlu kişidir o.

7.
Gök can verir, gök can alır

---

[46] Göz, kulak ve ağız. (R. Wilhelm'in bu saydıkları dokuz delikten beşi ediyor! İlk üç delik ise, bir sonraki dizenin sözü ve dili konu eder görünmesinden anlaşıldığına göre, ağız ve kulaklar olsa gerek. -Ö. Tulgan)

Budur yasası ANLAM'ın.

8.
Gök-yer[47] doğanın zorbası,
Doğa insanın zorbası,
İnsan doğanın zorbası.[48]
Haddini bilirse üç zorbadan her biri
Güçler arasında barış olur.
Yemeğini düzenli ye,
Sağlığın düzene girer;
Çarkı düzenince çevir, süreç huzura kavuşur.

9.
İnsan, zihnini zihin diye bilir,
Ama bilmez, zihni zihin yapanı.

10.
Güneşle ayın sayıları bellidir,
Büyükle küçüğün yasaları kesindir.
Kutlu kişi bir iş yaptı mı,
Kutsal bir berraklık vardır o işte.

11.
Zorbalık çarkı döner kendi kendine;[49]
Bu görünmez yeryüzünden
Ve bilinmez.
Soyluyu vurursa, vakarla karşılar felaketi,
Basit insanı vurursa, o söver yazgısına.

---

[47] (Eski Çince'de "Gök-Yer" göğün ve yerin atası, her şeyin kaynağı ve insanların yazgısını belirleyen güç anlamına da geliyordu. -Ö. Tulgan)

[48] Çünkü her biri ötekisine bağlı olarak var olur.

[49] Tam çevirisi: "Onların zorbalıkları mekaniktir", bilinçli bir istence değil, çarkın dönüşüne bağlıdır.

12.
Körler iyi işitir,
Sağırlar iyi görür.
At bir kazanç kaynağını elinden
On katına çıkar yardımcıların!
Üç kez geri dön gündüz ve gece
On bin kat olur yardımcıların.

13.
Bilinç doğar dış dünyadan
Ve ölür dış dünyayla birlikte;
Gözdür çarkın döndüğü yer.

14.
İyilikbilmez gökyüzü.
En büyük iyiliği de budur işte.
Gök gürültüsü ve kasırga
Her zaman gelir hedefsizce.[50]

15.
En büyük sevinç kaynağı: Özün fazlası,
En derin huzur kaynağı: Özün azı,
Göğün en özgün yanı
Etkisinde en herkese özgü yanıdır
Bunu ele geçirmenin yolu: Ruhun gücü.

16.
Yaşam ölümün köküdür,
Ölüm yaşamın köküdür;
Uğursuzluk uğur getirir,
Uğur uğursuzluk getirir.

---

50 Yani tanrıların belli amaçlarına göre değil, hedefsiz-tarafsız doğa yasalarına göre.

17.
Çılgınlar tanrısal vahiy ararlar
Göğün-yerin işaretlerinde.
Ben bilgelik ararım
Zaman ve dünyanın işaretlerinde.

18.
Kimileri ahmakça kaygılara kutsal der,
Ben ahmakça kaygıları
Bırakmaya kutsal derim.
Kimileri mucizeleri kutsal sayar,
Ben mucize olmayanı kutsal sayarım:
Kendini suya, ateşe atan
Kendisi çağırır felaketini.

19.
Hep kendi kalanın ANLAM'ı huzur:
Gök-yer ve doğa böyle oluşur.
Göğün-yerin ANLAM'ı
Doldurur evreni:
Böyle yener ışıkla gölge birbirlerini.
Ve bir gölge, bir ışık üstün gelirken,
Değişim ve süreç gider kendi yolunca.

20.
Kutlu kişi bilir
Hep kendi kalanın ANLAM'ına
Karşı koyamayacağını kimsenin;
Bu yüzden o yön verir her şeye
En derin huzurun ANLAM'ıyla.

21.
Yasalara kurallara sığmayan
Bir kaynaktır o, bir mucizedir.

O yaratır tüm tabloları:
Varlığın imlerini, zamanın işaretlerini,[51]
Tanrıların çevirdiği çarkı,
Ve gizini ruhlar aleminin,
Ve gölge ve ışığın birbirini
Yenmesindeki esrarı
Pırıl pırıl berrak durur ortada
En yüce şey: Tinsellik

---

[51] Varlıklar dünyasının tüm esrarını ifade eden sekiz çizim ve zamanı düzenleyen 60 döngüsel simge.

BİBLİYOGRAFYA

Çince orijinal metinler ve yorumlar

Chen Gu Ying "Lao Zi Zhu Yi Ji Ping Jie", Zhung Hııa Shu Ju (yayınevi), Bei Jing 1984

Kitapta Dao De Jing'in Sung hanedanı döneminde basılmış metnini esas alan en yaygın sürümlerinden biri ve Ma Wang Due mezarlarında bulunan eldeki en eski iki metnin kopyaları yer alıyor. Bunun yanısıra Chen Gu Ying yapıtı Yeni Çince'ye çevirerek karşılaştırmalı eleştirel bir yorumunu yapmış.

Lu Yu San - "Lao Zi Shi Yi", Tian Jin Gu Ji Chu Ban She (yayınevi), Tian Jin 1987

Dao De Jing'in yanı sıra Lu Yu San'ın yeni Çince yorumu ve önemli kavramların geçtiği meselleri gösteren bir referans tablosu, Zhang Song Ru - "Lao Zi Shuo Jie", Qi Lu Shu She (yayınevi), 1987

Dao De Jing'in Ma Wan Due sürümü ve Jang Song Ru'nun Yeni Çince yorumu.

Yardımcı çeviriler

Victor von Strauss - "Lao-Tse / Tao Tâ King", Manesse Verlag, Zürich 1959 En eski Almanca çeviri ve yorum.

Richard Wilhelm - "Lao Tse / Tao te king", Eugen Diederichs Verlag, Münih 1989 Yetkin bir Almanca çeviri ve yorum

Yardımcı yapıtlar

Zhuang Zi - "Güney Bahar Ülkesinin Kitabı"

Almanca: Dschuang Dsi - "Das wahre Buch vom südlichen Blütenland", E. Die-derichs Verlag, Münih 1991.

Lie Zi - "Chong Xu Zhen Jing"

Almanca: Lii Dsi - "Das wahre Buch vom quellenden Urgrund", E. Diederichs Verl., Münih 1992. "Kaos Kitabı".

Kong Zi-"Luit Yu"

Almanca: Kungfutse - “Gespräche”, E. Diederichs Verlag, Münih 1990. “Tartışmalar - Sohbetler”
Hui Kai - “Wu Men Kuan”
Almanca: “Wu Men Kuan”, Verlag Lambert Schneider, Heidelberg, 1977. “Kapısız duvar- Ne kapı var ne duvar”.
Seung Sahn “Amuda kalkan Buda”
Almanca: “Buddha steht köpf”, Kontext Verlag, Bielefeld 1990 - Kore Zen Piri Seung Sahn’dan konuşmalar, koan’lar.
Shinran “Tannishyo”
Almanca: V. Zotz, “Der Buddha im Reinen Land - Shin Buddhismus in Japan, E. Diederichs Verl., Münih 1991.
Bertolt Brecht - “Seçme Şiirler”
“Ausgewählte Gedichte”, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1966.
Han Shan - “Soğuk Doruktaki Adam” Yol Yayınları, İstanbul 1993 - Şiirlerin açıklamalarında söz konusu bir sıra klasik yapıtın Türkçe çevirileri yer alıyor.